

Gaziantep ve İzmir'deki Suriyelilerin Yaşadıkları Dışlanma Deneyimleri¹

Sait Vesek²

Öz

Bu araştırma, Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin kentsel alanda yaşadıkları dışlanma deneyimlerine odaklanmaktadır. Bu amaçla Suriyelilerin ekonomik, mekânsal ve kültürel açıdan ne tür dışlanma örnekleriyle karşılaştıkları üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu çalışmada dışlanmanın dinamikleri ve katılımcıların dışlanmaya ne gibi cevaplar verdikleri ele alınmıştır. Bu araştırma Gaziantep ve İzmir kent merkezlerinde nitel bir yöntemle yapılmıştır. Gaziantep'te 30 kişi, İzmir'de 27 kişi olmak üzere toplam 57 Suriyeli ile yarı yapılandırılmış görüşme ile Gaziantep'te iki ve İzmir'de bir olmak üzere toplam üç odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırma verilerinden hareketle hem Gaziantep'te hem de İzmir'de Suriyelilerin kentsel yaşamın hemen hemen her alanında dışlanma ile karşılaştıkları ve bu dışlanmayı en aza indirmek için birtakım baş etme yöntemlerine başvurdukları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, bir dışlanma türünün diğer bir dışlanma türüyle iç içe geçebildiği, araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç olmuştur. Bu araştırma, özellikle sürdürülebilir bir entegrasyon politikası için mevcut engellerin ortaya konulması açısından literatürdeki tartışmalara katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeliler; Mülteciler; Kent; Dışlanma; Gaziantep; İzmir

ABSTRACT IN ENGLISH

Exclusion Experiences of Syrians in Gaziantep and Izmir

This research focuses on the lived experience of exclusion in urban areas of Syrians living in Turkey. For this purpose, it was emphasized on what kind of exclusion Syrians face in socioeconomic, spatial and cultural terms. The dynamics of this exclusion and the responses of the participants to exclusion were discussed. The research was carried out with a qualitative method in Gaziantep and Izmir city centres and the descriptive method was used in the analysis of the data. The research is drawn from a fieldwork conducted on 30 semi-depth interviews in Gaziantep and 27 in Izmir. It also makes use of findings gathered from 3 focus group, two in Gaziantep and one in Izmir, carried out during the fieldwork. Based on the research data, it has been determined that Syrians in both Gaziantep and Izmir face exclusion in almost every area of urban life and resort to some methods to minimize this exclusion. In addition to this, another result obtained from the study was that a type of exclusion could be intertwined with others. The research aims to

¹ Bu makale 2020 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde tamamlanan doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Sait Vesek, Milli Eğitim Bakanlığı-Öğretmen, Türkiye. E-mail: svesek10@gmail.com.

contribute to the debates in the literature, especially in terms of revealing the current obstacles for a viable integration policy.

Keywords: *Syrians; Refugees; City, Exclusion; Gaziantep; İzmir*

Giriş

Göç, hangi sebeple yapılırsa yapılsın, süresi ve yapısı nasıl olursa olsun kişilerin yer değiştirdiği nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Bireysel, grup halinde veya kitlesel olarak yapılan bu yer değiştirme olayı; ülke içinde olabileceği gibi ülke sınırı dışına doğru da olabilir. Bu duruma siyasi ve ekonomik sebeplerle göç edenlerin ya da aile birleşimi gibi farklı hedeflerle hareket edenlerin göçü de dâhildir (Marshall, 2003, s. 685; IOM, 2013, 35-36).

Göç yazınında uluslararası göçmenlerin hareketlilikleriyle ilgili birtakım tipolojiler söz konusudur. Bunlardan en yaygın olanı gönüllü ve gönüllü olmayan göçmenler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Gönüllü göçmenler isteyerek ve bilinçli bir şekilde göç kararı almış olan ekonomik göçmenler olarak tanımlanırken, gönüllü olmayanlar, diğer bir deyişle zorunlu göç mağdurları siyasi mülteciler, sürgün edilenler ile siyasi sığınmacılar olarak ifade edilmektedir.³ Bu insanların yaşadıkları ülkede maruz kaldıkları iç savaş, baskı ortamı ve şiddet sonucunda farklı bir bölgeye veya ülkeye göç etmek dışında başka seçenekleri kalmamaktadır (Güllüpnar, 2012, s. 57; Şenol Sert, 2016, s. 30).

UNCHR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) tarafından 2020'de yayınlanan "Küresel Eğilimler" adlı raporda dünyada çatışma, baskı ve savaştan kaçan insan sayısının 2019'da 79,5 milyona ulaştığı açıklanmıştır. Bu sayının, 10 yıl önceki verilerin iki katı, bir yıl önce açıklanan seviyeden yaklaşık 9 milyon daha fazla olduğu vurgulanmıştır. 2019'da mülteci sayısı dünya çapında 29,6 milyondur. Bu raporda, dünya'daki mevcut mültecilerin üçte ikisinden fazlasının kaynak coğrafya olarak beş ülkeden yola çıktığı belirtilmiştir. Bu ülkeler Suriye, Venezuela, Afganistan, Güney Sudan ve Myanmar'dır.⁴

Suriyeliler 2011 yılında ülkelerinde başlayan iç savaşla beraber riskli göç yolculuklarını göze alarak başta komşu ülkeler olmak üzere dünyanın değişik yerlerine göç etmişlerdir. İç savaşın tüm etkilerine maruz kalmış olan Suriyeliler zorunlu göç mağduru olarak güvenli bir yer arayışına girmişlerdir. Bu olağanüstü kitlesel ve zorunlu yer değiştirme süreci sonucunda Türkiye, yaklaşık 3,5 milyonun üzerinde bir Suriyeli nüfusunu kabul etmiştir. Suriyelilerin çoğunlukla yaşamak için büyük kentleri tercih ettikleri görülmektedir. Çalışma alanı olarak seçilen Gaziantep ve İzmir, Türkiye'de en fazla Suriyeli nüfusun yaşadığı kentlerdendir. GİGM⁵ (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) verilerine göre Ekim 2020 itibarıyla Gaziantep, 452.420 kişiyle İstanbul'dan sonra en fazla Suriyeliyi barındıran ikinci ildir. İzmir de en fazla mülteciyi barındıran 10 kent arasındadır. 147.047 Suriyeli mültecinin yaşamak için tercih ettiği bir il olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki il Türkiye'de bulunan Suriyelilerin %16.45'ine ev sahipliği yapmaktadır.

Bu araştırmanın yürütüldüğü iki kentin coğrafi konumları da birbirinden farklıdır. Ülkemizin güneydoğusunda yer alan Gaziantep kenti, Türkiye-Suriye sınırına da yakındır. İzmir kenti ise, Türkiye'nin batısında yer alan ve hem gelişmişlik açısından hem de kültürel açıdan farklılaşan

³ Göç ekonomik nedenlerle olabileceği gibi savaş ya da kıtlık gibi gerekçelerle gerçekleşebilmektedir. Çeşitli biçimlerde gerçekleşen göç süreçleri gereksinimleri ve bu gereksinimlerin önceliklerini şekillendirebilmektedir (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019).

⁴ <https://www.unhcr.org/tr/24189-dunyadaki-insanlarin-11-yerinden-edilmis-durumda-unhcr-kuresel-egilimler-raporu.html> (Erişim tarihi: 30 Aralık 2020).

⁵ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2020).

bir yapıya sahiptir. Araştırma sahası olarak birbirinden farklı sosyoekonomik, kültürel ve mekânsal özelliklere sahip bu iki kentin seçilmesi, kentsel alanda Suriyelilerin yaşadıkları dışlanma deneyimlerinin Türkiye'nin batısında ve güneydoğusunda bir değişkenlik gösterip göstermediğinin irdelenmesi açısından da önem arz etmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Dışlanma genel olarak, bireylerin ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yaşama tam olarak katılmadıkları bir durumu tanımlar. Dışlanmayla en çok karşılaşan kesimlerden biri göçmenler/mültecilerdir. Göçmenlere/mültecilere karşı dışlanma, hayatın tüm alanlarında değişik şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Dışlanma, yerli ile yabancı işçiler arasındaki ücretlerde, istihdam imkânlarında, sosyal yardımlardan yararlanma konusunda, ev alma, kiralama gibi gündelik hayattaki karşılaşmalarda ve çocukların eğitim-öğretimlerinde kendini gösterebilmektedir (Göker, 2015, s. 121; Tezcan, 2019, s. 192). Diğer bir deyişle göç edilen ülkede ekonomik alanda yaşanan eşitsizlikler, izole bir sosyal hayat yaşanmasına sebebiyet veren barınma durumu, gündelik hayattaki olumsuz tavır ve davranışlar ile buna benzer yaşam şartları dışlanmanın değişik şekilleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Şimşek, 2017, s. 16-17). Dışlanmanın çok boyutlu bir kavram olması onun sınırlarının belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Kronauer (1998) altı tür dışlanmadan söz eder: İstihdam piyasasından dışlanma, kültürel dışlanma, mekânsal dışlanma, sosyal dışlanma, ekonomik dışlanma ve kurumsal dışlanma. Özbudun ise (2006) bu dışlanma türlerinin yanı sıra siyasal dışlanmaya da yer verir. Dışlanmanın ekonomik, sosyal ve siyasal olmak üzere üç boyutu olduğunu belirten Hatipler (2019), bunların iç içe geçmiş dinamik bir süreci barındırdığını dile getirir. Adaman ve Keyder de (2006) dışlanmayı ekonomik, kültürel, siyasal ve mekânsal olarak dört başlık altında değerlendirirler. Deniz ve arkadaşları (2016) ise bu dört başlığa söylemsel dışlanmayı ekleyerek bu konuyu beş ayrı perspektiften ele alırlar. Dışlanmanın siyasal, sosyal ve söylemsel boyutu önemli olmakla birlikte bu çalışmada araştırma konusunun sınırlılığı açısından daha çok ekonomik, mekânsal ve kültürel boyutu üzerinde durulmuştur.

Giddens (2005, s. 320), bireyler ve toplulukların hem üretim hem de tüketim bakımından ekonomik faaliyetlerden dışlanmasının onların toplumla bütünleşmelerinin önündeki önemli engellerden biri olduğunu ifade eder. Ona göre üretim faaliyetlerine ve iş gücü piyasasına katılmak, yeterli bir gelire sahip olmak toplumun bir parçası olmak açısından temeldir. Bu noktada ekonomik dışlanma, en somut anlamda insanların geçinmek veya ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli gelirden yoksun olmaları şeklinde tanımlanmaktadır (Çakır, 2012, s. 86). Bu dışlanma, yasal kısıtlamalar ve yeterli becerilerin veya diğer geçim kaynağı varlıklarının bulunmaması nedeniyle (UNCHR, 2009) çoğunlukla gündelik işler yoluyla gelir elde etmenin mümkün olduğu enformel sektörde yoğun olarak görülmektedir. Diğer bir deyişle ekonomik dışlanmanın en somut şekilde görüldüğü alanlardan biri enformel sektördür.

Güvencesiz iş ortamında resmi bir kaydı olmayan, işveren tarafından tek taraflı işine rahat bir şekilde son verilebilen kişiler, kayıt dışı sektörün mağduru olabilmektedir. Bu kayıt dışı işleyiş, çalışanların çalışma saatlerini de belirli bir standarda bağlı olmaksızın belirleyebilmektedir. Emek yoğun sektörlerde uzun çalışma saatleri, işverenin kârını ve rekabet gücünü artırma amacıyla genellikle fazladan ücretsiz çalışma olarak belirlemektedir. Her ne kadar çalışma saatlerine ilişkin düzenleme haftalık en fazla 45 saat ile sınırlandırmışsa da bazı yerlerde bunun 70 saate kadar vardiroidiği bilinmektedir (Özatalay, 2016, s. 153-154; Tümtaş, 2018). Enformel sektörde işçi ve işveren arasındaki ilişkinin hukuki bir temele dayanmaması, işverenin lehine

bir durum yaratmaktadır. Bu da işçi açısından güvencesiz istihdam şartlarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Göçmen işçiler de yoğun olarak bu güvencesiz istihdam şartlarının geçerli olduğu sektörde istihdam edilmektedir. Bu sektörün ekonomik açıdan canlandırıcı gücü, devlet ve işverenler nezdinde bilinmektedir (Kara, 2018, s. 86).

Göçmen gruplar, enformel sektörün taşıyıcı unsurlarından biri olarak düzensiz/geçici işlerde düşük ücretlerle çalışırlar ve keyfi işten çıkarılmaya karşı savunmasızdırlar.⁶ Bu grupların, iş konusunda yeterliliklerinin tanınmadığı ve emek sömürüsüne maruz kaldıkları ifade edilmiştir (Aygül, 2018, s. 185; Dolan, 1997, s. 24). Gökçek Karaca'nın "ABD'ndeki Türk Göçmen İşçilerin Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar" adlı çalışmada (2009, s. 299-302) ortaya koyduğu sorunlar, birçok ülkede göçmen ve mültecilerin deneyimlediği sorunlardır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- a) Kötü Koşullarda Çalıştırılma
- b) Yasal Çalışma Süresinin Üzerinde Çalıştırılma
- c) Düşük Ücretle Çalıştırılma
- d) Sahip Olunan Niteliği Çok Sınırlı Ölçüde Kullanabilme
- e) Sigortasız Çalıştırılma
- f) İş veya İş Yeri Değiştirmek Zorunda Kalma
- g) İşsizlik

Göçmen emeğindeki maddi çıkarlar, işverenlerin göçmenlerin sömürülebilir pozisyonlarından yararlanmasını beraberinde getirmektedir. Göçmenlerin yaygın bir şekilde çalıştıkları işler, emek yoğun ve enformel çalışma şartlarının hâkim olduğu sektörlerdir (Özkarlı, 2015; Kaygısız, 2017; Sunata, 2018). Özellikle göçmen kadınların istihdam olanağı bulunduğu ev hizmetleri, küçük ve orta ölçekli firmalardan oluşan tekstil, imalat sektörü, düzensiz göçmenlerin ağırlıklı çalışabilecekleri sektörler olarak bilinmektedir.⁷ Mevsimlik çalışmanın yaygın olduğu tarım, turizm ve eğlence sektörü yine göçmenlerin istihdam olanağı buldukları sektörlerdir (Akay Ertürk, 2016; Ekiz Gökmen, 2018; Karabıyık, 2019). Benzer şekilde Türkiye'de inşaat ve yeme-içme sektörleri de hem küçük ölçekli firmaların sayısının fazla ve kayıt dışı istihdamın yaygın olması nedeniyle göçmenlerin çalışması için uygun alanlardır. Bu sektörlerde göçmenler, maaşların hesaplanmasında dikkate alınmayan uzun çalışma saatlerine tabi olabilmektedir. Göçmenler, özellikle yıllık izinlerini kullanma konusunda engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar (Lordoğlu, 2015, s. 40; Brown vd., 2018, s. 43-44; Mutlu vd., 2018, s. 81; Kara, 2018, s. 87).

Ekonomik dışlanma; haksız işten çıkarma, ağır çalışma şartları olarak ortaya çıkabildiği gibi çalışanın sağlık ve güvenlik yardımlarından yoksun olması (sağlık, kaza, emeklilik, işsizlik

⁶ Türk Kızılayı ile Dünya Gıda Programı tarafından yapılan ve büyük çoğunluğu Suriyeli katılımcılardan oluşan bir araştırmada (Türk Kızılayı ve Dünya Gıda Programı, 2019) Türkiye'de mülteci hanelerinin yüzde 84'ünde en az bir kişinin çalıştığı ortaya konulmuştur. Çalışmada ayrıca mültecilerin sadece yüzde 3'ünün çalışma iznine sahip olduğu ve bunun büyük çoğunluğunun gayri resmi iş güvencesiyle çalıştırıldığı belirtilmiştir. Veriler, dil becerilerinin istihdam edilebilirliği etkilediğini göstermiştir.

⁷ ILO tarafından yayınlanan raporlarda da çalışan Suriyelilerin %91'nin kayıt dışı işlerle geçimlerini sağlamaya çalıştığı ifade edilmiştir. Böylelikle, tarihsel olarak yüksek oranda kayıt dışılık sergileyen imalat, ticaret ve inşaat gibi sektörler, Suriyeli işgücünün ana tercihleri haline gelmektedir. Toplamda, bu üç sektör Suriyeli işçilerin yüzde 79,1'ini teşkil etmektedir (ILO, 2020).

sigortası gibi) şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Güvencesiz çalışma, ekonomik ve sosyal kırılganlığı ifade etmektedir (Aygül, 2018, s. 184; DSP ve İGAM, 2019, s. 26).

Ekonomik dışlanmayı, bazen kendilerinden daha vasıflı olan yabancılarla rekabet etmek zorunda olan yoksul ve vasıfsız yerli halkın tepkisi olarak değerlendirenler de vardır (Hungwe, 2013, s. 45). Mülteciler, bazen iş haklarını kullanamadıkları için içinde buldukları dezavantajlı durumlarından dolayı tercih edilen işçiler haline gelirler. İşverenlerin onları çalıştırma ve işten çıkarma konusunda esnekliği vardır. Böylece bu durum, işveren tercihini şekillendirebilmektedir.

Mültecilerin düşük ücretle çalışmaları, iş yerindeki diğer işçilerle sorun yaşamalarına sebep olmaktadır. Çünkü diğer işçiler işlerinin ellerinden alınabileceği kaygısı taşımaktadırlar (Güngördü, 2018, s. 191; Kara, 2018, s. 93-95). Bu durum zaman zaman toplumsal gerginliğin kaynağı olabilmektedir.

Mültecilere karşı dışlama, yalnızca işgücü piyasasıyla sınırlı değildir. Dışlanma ekonomik olduğu kadar mekânsal olarak da ortaya çıkabilmektedir. Göçmenlerin/sığınmacıların yerleşime dayalı ayrışma yaşadıkları yerlerden söz eden Castles ve Miller'e (2008, s. 334-335) göre, bu durum, mülk sahiplerinin göçmenlere ev kiralamak istememeleri ya da yüksek fiyatlarla ev kiralamak istemeleri yüzünden ortaya çıkan ayrımcılıkla ilgilidir. Olumsuz barınma koşullarında yaşayan insanlar, kendilerine daha iyi koşullar yaratma durumlarından yoksun kalmaktadır. Dışlanma kavramı, bu durumda bireylerin, nüfusun çoğunluğunun sahip olduğu barınma gibi fırsatlardan yararlanmasını engelleyen bir durum olarak kendini göstermektedir (Giddens, 2005, s. 320-321). Barınma yerlerinin yanı sıra toplu taşıma araçları (Crush vd., 2017, s. 892), meydanlar, sahil şeridi, park ve okul gibi ortak yaşam alanları (Sönmez ve Adıgüzel, 2017, s. 804), mekânsal dışlanmanın görüldüğü yerler arasında olabilmektedir.

Kültürel dışlanma, göç literatüründe yer bulan bir diğer dışlanma türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Mültecilerin, gündelik etkileşimde kendilerinden ne beklediğimizi bildiğimiz insanlardan farklı bir şekilde, öngörülemez oldukları için kaygıya sebep olabildiklerinden söz eden Bauman'a (2016, s. 14) göre, mülteciler değer verdiğimiz, aşına olduğumuz ve zor elde edilmiş iyi yaşam şeklimizi zedeleyebilme potansiyeli taşıyanlar olarak algılanmaktadır. Suriyelilerin kitlesel halde komşu ülkelere göç etmesi, yerel halkta, kültürel dokunun bozulacağı, kent kültürünün bir kimliksizliğe sürükleneceği algısı yaratmaktadır. Toplu ulaşım araçlarında, hastanelerde, trafikte yerel halkla karşı karşıya gelinmesi, insanlarda Suriyelilere karşı önyargı ve nefretin yerleşmesine sebep olmaktadır (Erdoğan, 2015, s. 117; Ekinci, 2015, s. 50; Deniz vd., 2016, s. 36). Dolayısıyla mülteci nüfusunun zamanla artması, yerel halkın kendilerine karşı tavırlarının zamanla olumsuz yönde değişmesini beraberinde getirmektedir (Şimşek, 2015).

Göçmenler ve mülteciler; göç edilen yerde etnik farklılıkları, konuşma tarzları ve dış görünüşleri nedeniyle de dışlanmaya maruz kalabilmektedirler (Dustmann ve Preston, 2007; Canatan, 2013; Göker, 2015, s. 338-340;). Suriyelilerin dil yeterliliklerinin eksikliği, etkileşim içerisinde buldukları toplumsal çevre ile olumlu ilişkiler kurmalarının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir (Koser Akçapar ve Şimşek, 2018). Suriyelilerin ülkelerinde sahip oldukları giyim tarzına göre giyinmeleri, dışlanmalarına sebep olabilmektedir (İnsamer ve SDC, 2019, s. 5). Suriyelilere yönelik olumsuz tutumların son dönemlerde gittikçe güçlenme eğiliminde olduğu ifade edilmektedir (İstanbul, 2020; Deri, Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği, 2020; Acu, 2020). Mülteciler, ekonomik durumla yakından ilişkilendirilen bu ayrımcı

tutulmaya karşılık birtakım başa çıkma yöntemlerine başvurumaktadırlar. Bunlar; dışlanmayı içselleştirerek veya sessiz kalarak hayatı sürdürmeye çalışmak (İncetahtacı, 2020; Suárez vd., 2009; Tewolde, 2020), sahip olduğu kimliği yeniden tanımlamak (Yalçın, 2004, s. 89), yerel halkla karşılaşmaların muhtemel olduğu yerlerden uzak durmak veya mekânsal olarak belirli bir bölgede yoğunlaşmak (Ünal, 2012, s. 58-61; Oxfam, 2013) olarak belirtilebilir. Mekânsal yoğunlaşma, dayanışma ve güven isteğine cevap veren ve yeni göç etmiş kişilerin kendilerine yetebilmelerine yardımcı olan bilgi paylaşımını sağlama açısından önem arz etmektedir.

Dışlanma ve bununla mücadele için alınacak önlemler üzerine yapılan araştırmaların çoğu iş gücü piyasasına odaklanmıştır (Heath, 2013). İş piyasasındaki uygulamaların dışlanma konusundaki belirleyiciliği kabul edilse de diğer dışlanma dinamiklerinin ortaya konulması, konunun bütün bir şekilde anlaşılması açısından önemlidir. Bu noktada Suriyelilerin Türkiye'de gündelik hayatlarında karşılaştıkları çok yönlü ayrımcılıkların hangi dinamiklerle gerçekleştiği araştırmamız açısından önemli olmuştur. Zira yaklaşık on yıldır Türkiye'de bulunan ve geleceğini Türkiye'de gören Suriyelilerin uzun vadede entegrasyon süreçlerinin başarılı olabilmesi, bu konuda meydana gelen engellerin bilinmesiyle olanaklıdır. Dolayısıyla kentsel alanda dışlanmaya sebep olan ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin neler olduğu bu araştırmada ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla ekonomik, mekânsal ve kültürel dışlanma deneyimleri üzerinde durulmuştur.

Yöntem

Bu araştırma, nitel bir yöntem olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır. Bilindiği üzere göç konusu çok boyutlu ve karmaşıktır. Bu durum, göçmenlerin/mültecilerin bakış açılarını, anlatımlarını, kişisel deneyimlerini, motivasyonlarını, kaygılarını ve beklentilerini dikkate almayı zorunlu hale getirmektedir. Bu yaklaşım bize göçmenlerin/mültecilerin içinde yaşadıkları dünyayı hangi açıdan algıladıklarını ve yorumladıklarını değerlendirme fırsatı verir (Berg ve Lune, 2019; Glesne, 2013, s. 33; Kümbetoğlu, 2016, s. 59). Dolayısıyla göç olgusunun bireylerin hayatlarını ne şekilde etkilediği, sığınmacıların varış yerlerinde yaşamlarını nasıl sürdürdükleri, gündelik yaşamda karşılaştıkları dışlanmalara ne gibi anlamlar yükledikleri, dışlanmaların dinamikleri ve dışlanma pratiklerine karşı ne tür stratejiler geliştirdikleri ancak nitel bir çalışma ile ortaya konulabilir. Nitel çalışma, bir yandan araştırmacının belirli bir konuda derinlemesine bilgilere erişmesini sağlarken diğer taraftan da görüşme yapılan bireylerin içinde buldukları bağlamı ne şekilde ve nasıl algıladıklarını ve anlamlandırdıklarını içeriden kavramaya imkân vermektedir. Çoğu zaman göz ardı edilen durumların, araştırılan kişilerin gözünde ne kadar önem arz ettiğini ortaya koymak bu yolla mümkündür (Neuman, 2014, s. 240-241; Suğur, 2018: 100). Bu araştırmaya konu olan saha çalışması, 2018 yılının Temmuz-Kasım ayları arasında Gaziantep ve İzmir il merkezlerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma için Gaziantep ve İzmir kentlerinin seçilmesindeki nedenlerden bir tanesi, bu iki kentün Suriyelilerin en yoğun olarak yaşadığı ilk 10 kent içerisinde yer almasıdır. Suriyeli nüfusun en fazla barındığı iller sıralamasında Gaziantep ili İstanbul'dan sonra ikinci sırada, İzmir ili ise sekizinci sıradadır. Gaziantep ve İzmir, Suriyelilerin özellikle enformel sektör aracılığıyla ekonomik yaşama dahil olmaya çalıştıkları kentlerdir. Gaziantep ve İzmir, Suriyelilerin sosyal ağları aktif bir şekilde kullanarak, tanıdıkları ve akrabaları aracılığıyla yerleşmek amacıyla yüksek ölçüde tercih ettikleri yerlerdir. Bunun yanı sıra Gaziantep'in Suriye'ye yakın olması, İzmir'in de Avrupa'ya giden rota üzerinde bulunan bir yer olması nedeniyle Suriyelilerin göç tercihlerini etkileyebilecek konumda olmaları saha çalışması bu iki kentün seçilme nedenlerindedir. Bu iki kentte 16'sı kadın, 41'i erkek olmak üzere toplam 57 yarı yapılandırılmış derinlemesine

görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, Gaziantep'te 10'u kadın, 20'si erkek olmak üzere toplam 30 kişiyle, İzmir'de ise 6'sı kadın, 21'i erkek olmak üzere toplam 27 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Gaziantep'te iki, İzmir'de bir olmak üzere üç odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmelerinin ilki yalnızca Suriyeli kadınlardan oluşan bir toplulukla, ikincisi üniversite öğrencisi ve üniversite adayı genç bireylerle, üçüncü görüşme de yalnızca erkek bireylerle yapılmıştır. Odak grup görüşmelerinin her biri saha çalışması sırasında görüşme yapılan farklı kişilerin yönlendirmesiyle gerçekleştirilmiştir. Gaziantep'te ilk olarak kadın katılımcılarla yapılan görüşme halka açık bir parkta yapılmıştır. Üniversite'de okuyan ve üniversite adayı bireylerle yapılan görüşme kendilerinin yer olarak uygun gördüğü bir kafede yapılmıştır. İzmir'de yapılan odak grup görüşmesi ise Suriyelilerin genellikle önlerinde oturup sohbet ettikleri bir mahalle bakkalında gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerine 6-11 arası kişi katılmıştır. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler 30-90 dakika arasında, odak grup görüşmeleri ise 60-90 dakika arasında bir zaman dilimi içerisinde yapılmıştır.

Saha çalışması boyunca Suriyelilerin yoğun bir şekilde yerel halkla iç içe yaşadıkları mahalleler, sahip oldukları iş yerleri, uğradıkları kafeler, çalıştıkları ayakkabı ve tekstil fabrikaları, sokak aralarında dükkân veya depodan bozma atölyeler, tatil günlerinde vakit geçirdikleri parklar ve piknik alanları ziyaret edilmiştir. Bazı katılımcıların evlerine gidilerek, görüşmeler evlerde yapılmıştır.

Saha araştırması sırasında katılımcılara ulaşmak amacıyla kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Kartopu örnekleme, bir araştırma evreninde konuyla ilgili kişilerin tespit edilmesinde kullanılabilir elverişli bir örnekleme türüdür. Konuyla ilgili özellikleri taşıyan birkaç kişiye ulaşılması ve bu kişilerin ilgili benzer diğer kişilere yönlendirmesiyle katılımcı zinciri oluşur (Berg ve Lune, 2019). Saha çalışması öncelikle Gaziantep'te yapılmıştır. Suriyeli bir tanıdık kişinin referansı ile Gaziantep'te Cumhuriyet Mahallesi'nde oturan bir aile ile görüşme yapılmış, ailenin yönlendirmesiyle bakkal dükkânı işleten bir görüşmeciye ve onun referansı ile de diğer görüşmecilere ulaşılmıştır. İzmir'deki katılımcılara ise Gaziantep'te oturan ve İzmir'de akrabası bulunan katılımcıların yönlendirdiği kişiler aracılığıyla ulaşılmış ve bu durum, çalışmanın daha hızlı yürütülmesi açısından önemli olmuştur.

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılandırılmış veya yarı yapılandırılmış soru formuna dayanan görüşme teknikleri sosyal bilim araştırmalarda önemli bir veri toplama aracıdır. Görüşme tekniği, kişilerin deneyimlerine, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgilerin toplanıp, derlenmesinde ve sistemli hale getirilmesinde kullanılan en yaygın veri toplama tekniklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çok çeşitli ve zengin detaylara sahip bir resmin, o resme dâhil insanlar tarafından hangi biçimde yorumlandığını ortaya koyma noktasında derinlemesine görüşme, daha elverişli olarak kabul edilmektedir (Tekin, 2012, s. 103). Görüşmede amaç, görüşülen kişilerin anlam dünyalarını, yorumlamalarını ortaya çıkarmak, detaylı ve karmaşık, dolayısıyla zengin bilgilere ulaşmaktır (Kuş, 2007, s. 125-126; Yıldırım ve Şimşek, 2003, s. 92). Bu noktada dışlanma deneyimlerinin Suriyeli katılımcıların yaşamına nasıl yansıdığını, katılımcıların yerel halk ile karşılaşmalardan nasıl etkilendiklerini, bu karşılaşmaların anlam dünyalarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymak önemlidir.

Saha çalışmasında katılımcılara yöneltilen görüşme sorularının oluşturulması öncesinde konuyla ilgili literatür taraması yapılmış ve araştırma evreninde çalışma grubuna dâhil olma özelliklerine sahip dokuz kişi ile bir pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma, araştırma sürecinde

uygulanan yöntemin uygulanma imkânını görmek ve ortaya çıkabilecek zorlukları önceden belirlemek açısından önemlidir. Pilot çalışma, araştırmanın nasıl gerçekleştirileceğine yani araştırma planına ilişkin önemli ipuçları sunar (Karaman, 2017, s. 88; Glesne, 2013, 74-76).

Saha çalışması boyunca Arap Dili ve Edebiyatı bölümü mezunu Suriyeli bir kadın tercümandan yardım alınmıştır. Tercüman, Suriye iç savaşı ile Türkiye'ye göç etmiştir. Suriye'de iken Arap Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirmiş olması Arapçaya akademik anlamda hâkim olmayı beraberinde getirmiştir. Tercümanın katılımcılarla benzer süreçler yaşayarak Türkiye'ye gelmesi, onların düşünce ve duygu dünyalarını içerden anlamaya yönelik önemli bir avantaj sağlamıştır. Bu sayede, derinlemesine görüşmeler sırasında göç sürecinde ne tür deneyimler yaşandığına ilişkin empati yapılabilmesini sağlamış, karşıdaki kişide bir güven ve rahatlama hissi oluşturmuştur. Bu durum görüşmeler sırasında iletişim, diyalog ve güven bakımından katılımcılara psikolojik açıdan rahat bir ortam sağlamış ve doğru kişilere ulaşma noktasında birçok engelin aşılmasında da etkili olmuştur.

Ses kayıt cihazı ve tercüman bulundurulması araştırmanın güvenilirliğine katkı sağlayan unsurlar olarak görülmüştür. Araştırma boyunca katılımcılar ile yapılan görüşmeler; tercüman eşliğinde, ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Kayıt cihazı, veri kaybını önlemek ve bilgilerin güvenilirliğini sağlamak için tercih edilmiştir (Yağar ve Dökme, 2018). Araştırma sırasında tercüman desteği, Türkçe yeterliliği olmayan katılımcıların aktaracakları bilgilerin güvenilirliği ve görüşmeler esnasında bilgi kaybı olmaması açısından önemli olmuştur. Çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Görüşme sorularından ve mevcut teorik tartışmalardan yola çıkılarak, Suriyelilerin Gaziantep ve İzmir'deki dışlanma deneyimleri tema olarak belirlenmiş ve veriler bu tema altında analiz edilmiştir. Bu temalar altında “Dışlanmanın Ekonomik Boyutu ile İlgili Bulgular”, “Dışlanmanın Mekânsal Boyutu ile İlgili Bulgular” ve “Dışlanmanın Kültürel Boyutu ile İlgili Bulgular” kategoriler olarak belirlenmiştir. Bu kategoriler altında Suriyelilerin Gaziantep ve İzmir'de karşılaştıkları dışlanma deneyimleri ve bu dışlanmaları en aza indirme amaçlı geliştirdikleri yöntemler ele alınmıştır.

Bulgular

Dışlanmanın Ekonomik Boyutu ile İlgili Bulgular

Göçmenler ve mülteciler üzerinde yapılan çalışmalar (Dedeoğlu ve Ekiz, 2011, s. 110-113; DSP ve İGAM, 2019, s. 29; İslamoğlu ve Yıldırım, 2016, s. 262 ; Leghtas, 2019) işgücü piyasasında karşılaşılan en belirgin ayrımcı deneyimlerin; kayıt dışılık, belirsiz iş tanımı ve uzun iş saatleri, fiziksel ve sözlü şiddet, genellikle benzer işler için yerlilerden çok daha düşük ücret ödenmesi, ücretlerinin kesilmesi, istihdam durumlarının keyfi olarak sona erdirilmesi ve iş kazaları sonucunda yaralanma ile vefat durumunda güvencesiz kalma ve tazminatların ödenmemesi şeklinde ortaya çıktığını göstermektedir. Mülteciler, bu yönüyle enformel sektörün tüm olumsuzluklarıyla karşılaşmaktadırlar. Araştırma boyunca ekonomik dışlanma, katılımcıların en fazla vurgu yaptıkları ve yakındıkları dışlanma türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek Gaziantep'te gerekse İzmir'deki katılımcılar, uzun çalışma saatlerinden ve işyerinde emeklerinin karşılığını alamamaktan şikâyetçi olmuşlardır. Çalışma ortamındaki baskıya dikkat çeken katılımcılar, memleketlerinde çalışma saatlerinin az, molaların fazla olduğunu, Türkiye'deki uzun çalışma saatleri yüzünden kendilerine ve ailelerine zaman ayıramadıklarını ifade etmişlerdir. Ekonomik alanda yaşadıkları dışlanmaya ilişkin olarak katılımcılar şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Boya badana işi yapıyorum. Çalışma saatleri değişebiliyor. Ortalama 10 saat çalışıyorum. İş sahipleri çoğu zaman paramı eksik veriyorlar. Bir gün Aliğa’da su dağıtım işi yapan bir adamın yanında çalıştım. Üçüncü haftadan sonra o da paramı vermedi. Bilet param olmadığı için 20 kilometre yolu yürüyerek eve geldim.” (Yusuf, 30 yaş, İzmir).

“Burada uzun çalışma saatlerine karşılık düşük ücretler alıyoruz. Suriye’de iken günün tamamını işte geçiriyordum. İyi ücret alıyordum ve boş zamanım vardı. Bu boş zamanlarda sosyal hayatıma devam ediyordum. Burada işyerinde tüm gün hem bedenem hem psikolojik olarak yoruluyoruz.” (Süleyman, 19 yaş, Gaziantep).

Katılımcılar, ülkelerindeki çalışma şartlarının Türkiye’dekinden farklı olduğunu belirtmişlerdir. Suriyeli mülteciler uzun saatler boyunca ağır tempoyla çalışmalarına rağmen aynı ortamda çalıştıkları yerel halka mensup insanlardan daha düşük ücret aldıklarını anlatmışlardır. Kendileriyle aynı yeterliliklere sahip bir yerli çalışanın hem daha fazla ücret aldığını hem de özlük haklarının daha iyi düzeyde olduğunu, bu tarz örneklerle çok rastladıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmadıkları zaman geçinemediklerini, hemen borçlanmak zorunda kaldıklarını belirten katılımcılar, enformel sektörün tüm olumsuzluklarına maruz kalmaktadırlar. Bir kısım işverenlerin de bu çalışma sisteminden azami düzeyde faydalanmak için Suriyeli işçi talebinde buldukları bilinmektedir. Suriyeli katılımcılar uzun çalışma saatleri ve çalışma ortamındaki düşük ücretlere ilişkin şunları dile getirmişlerdir:

“Benim kardeşim bir fabrikada günde 12 saatten fazla çalışıyor. Ayda 900 TL alıyor. Bir Türk asla bu maaşı kabul etmez. Müfettişler bir gün fabrikaya gelmiş. Fabrika sahibi, Türk işçilere talimat vermiş: ‘Gidin Suriyelilere söyleyin, eğer müfettişler maaşlarını sorarlarsa, 1.500 TL aldıklarını söylesinler.’ Hâlbuki kardeşim 900 TL alıyor. Hiçbir zaman 12 saatten az çalıştığını görmedim. Daima daha fazla saat çalışıyor. Aynı parayı alıyor. O kadar çalışan bir insanın sigortasının olması gerekir ama kardeşim sigortasız çalıştırılıyor.” (Derya, 21 yaş, Gaziantep).

“12 saatten az çalışabileceğin bir iş yok zaten. 12 saatten sonra mesaiye kalma durumu da var. O da zorunlu. Kalmazsan işten atılma tehlikesi var. Kaldığında da fazla mesai parası almıyorsun. Mesai saatlerinde her saat işkencedir. Çünkü mesai çıkışında yeme içme, duş alma ve uykuya vakit kalmıyor. Zaten bir saatte ancak eve varıyorsun.” (Naim, 21 yaş, Gaziantep).

“İlk başlarda bir inşaatın elektrik işinde çalışıyordum. Patronla beraber üç kişi çalışıyorduk. Sabah sekizden akşam sekize kadar normal mesai yapıyorduk. Akşam sekizden gece saat üçlere kadar ek mesai yapıyorduk. Patron biz gece ayrılırken, sabah sekizde yine iş başında olmamızı istiyordu. Ben işin zor olduğunu, yorgun olduğumu söylememe rağmen, kendisi binanın elektrik işlerinin kısa sürede bitmesi gerektiğini söylüyordu. En sonunda ek mesai parasını vermedi. Normal mesai parasını bile zor aldım. Tatilimiz de yoktu. Tam bir sömürü yaşadım. 25 saat karşılığında çoğu zaman 100 TL veriyordu. Haftalığım 350 TL idi. Yakındığım zamanlarda adam bana dönüp ‘Beğenmiyorsan Suriye’ye dönebilirsin.’ diyordu. Patron sürekli bana Suriyeli işçi bulmamı istiyordu. Amacı kendi işinde olabildiğince kâr etmekti. Ama yine de halkın çoğunluğu vicdanlı, diğer milletlere göre iyi insanlar. Kendi Arap coğrafyamız bize merhamet göstermedi. Türkler çok daha iyi.” (Faysal, 27 yaş, İzmir).

Bazı durumlarda göçmenler, menşe ülke göçmenleri tarafından yönetilen işyerlerinde de ayrımcılığa maruz kalabilmektedir (Suárez vd., 2009; Kesici, 2016). Katılımcılardan bazıları yanlarında işçi olarak çalıştıkları Suriyeli işletme sahiplerinin kendilerini uzun saatler boyunca, çoğu zaman düşük ücret karşılığında çalıştırdıklarını, işletme sahiplerinin kendi kırılğan durumlarını bildiği için bundan yararlandıklarını, adeta bir emek sömürsüne maruz kaldıklarını anlatmışlardır. Bir katılımcı, yaşadığı bu duruma ilişkin şunları ifade etmiştir:

“Burada Suriyeli bir iş sahibi Suriyeli olduğumdan dolayı bu durumu kullandı. Çok saat çalıştırıp, bana az para verdi. Nasıl olsa çalışıyor, sigorta istemez diye bizzat Suriyeli işveren tarafından suistimal edildim.” (Kasım, 21 yaş, Gaziantep).

Yukarıdaki örnekten hareketle, bazı Suriyeli işverenlerin de çalıştırdıkları Suriyelilerin savunmasız konumlarını değerlendirerek, ekonomik dışlanmaya zemin hazırladıkları söylenebilir.

Yerel halka kıyasla, istihdamda saygınlık ya da adaletli muamele eksikliğine dikkat çeken göçmenler için sigortasız çalışmak, iş hayatının en zor taraflarından biridir (Gurtzweier-Herrin, 2018, s. 152). “Suriyeli Göçmen İşçilerin İstanbul Ölçeğinde Tekstil Sektörü Emek Piyasasına Eklemlenmeleri ve Etkileri” adlı çalışmanın (Mutlu vd., 2018, s. 81) ortaya koyduğu sonuçlara göre, tekstil sektöründe çalışan Suriyeli işçilerin tamamı, Türkiyeli işçilerin ise %50’si sigortasız olarak çalıştırılmaktadır. İş olmadığı zaman işçilerin ücretsiz olarak izne gönderilmesi uygulamasıyla karşı karşıya kalan işçilerin oranı %70’tir. Sigortasız çalışma, katılımcıların en fazla dikkat çektikleri dışlanma örneklerindedir. İzmir’de kendisiyle görüşme yapılan bir katılımcı, ayakkabı sektöründeki çoğu Suriyelinin sigortasız çalıştırıldığını ifade etmiştir. Gaziantep’te görüşülen bir başka katılımcı, bir terlik fabrikasında üç bin Suriyelinin çalıştığını ve büyük çoğunluğunun sigortasız olduğunu dile getirmiştir. Katılımcılar, güvencesiz çalışma koşullarına ilişkin şunları söylemişlerdir:

“Bir terzi atölyesinde bazen 12, bazen de 15 saat çalışıyorum. Çalıştığım yer üç katlıdır. Sahibi Türk’tür. Sigorta yok, para az, patron ne derse onu yapıyoruz. Mecbur çalışmak zorundayız. Haftalık 350-400 TL. Bazen iş olmadığı gerekçesiyle bu parayı bile kısıyorlar.” (Ali, 23 yaş, İzmir).

“2 yıldır buradayım. Ne sigortam var ne de iyi bir ücret alıyoruz. Sigortadan bahsettiğimizde patron konuyu hemen değiştiriyor. ‘Sen Suriyelisin sana yasal olarak sigorta yapamayız.’ diyor. İki yıldır hangi işe girdiysem oradaki çalışanlar bana dönüp ‘Sen Suriyelisin, burada ne işin var, burada yerin yok, hemen ülkene dön.’ diyorlar. Bu durumu sık sık yaşıyorum. İyi insanlar da var ama bu dışlanmayla çok karşılaştım.” (Faysal, 27 yaş, İzmir).

Göçmenlerin yerli işgücünün aldığı ücretten daha düşük seviyelerdeki ücretlere razı olması, bazı sektörlerde vasıflılık düzeylerinin nispeten yüksek olması, daha çalışkan olarak kabul edilmeleri onları işverenler nezdinde tercih edilir kılmaktadır. Özellikle ekonomik kriz zamanlarında küçük ve orta boy işletmelerde kimi işverenlerce, göçmenleri çok düşük ücretlerle ve son derece elverişsiz koşullarda uzun saatler çalıştırmak, krizden çıkışın bir yolu olarak benimsenebilmektedir (Toksöz, 2008, s. 99-100). Bu noktada ekonomik dışlanma, yerli halkın ücretlerdeki düşüşün sebebinin Suriyelilere bağlanması ile ilgili olduğu ifade edilmektedir. Göçle gelenlerin daha düşük ücretlerle çalışmaya razı olması, yerli halkın iş bulma konusunda

güçlüklerle karşılaşması, göçmenlerin dışlanması ve ötekileştirilmesi ile sonuçlanmaktadır (Gültekin, 2019; Deniz vd., 2016, s. 33-36; Yıldız ve Uzgören, 2016, s. 8-10).

Diğer bir deyişle, ücretler, işgücü maliyetinin azalması nedeniyle kayıt dışı piyasada düşüş eğilimi göstermektedir. Suriyeliler tarafından sağlanan ucuz emek, işverenleri yerlilere nazaran mültecileri tercih etmeye itmektedir. Bu rekabet, kayıt dışı pazarda yerlilerin yerinden edilmesine yol açmakta ve bu da toplumsal gerginliğin artmasına neden olmaktadır (İçduygu ve Diker, 2017, s. 32; Dadush ve Niebuhr, 2018, s. 11; Güngördü ve Kurtarı, 2016; Saraçoğlu ve Bélanger, 2019). Gerginlikler, iş yerlerinde, genellikle yerel halk arasında yayılan ve Suriyelilerin çalışma fırsatlarını azalttığına dair algılar nedeniyle meydana gelmektedir. Gerginliklerin; Suriyelilerin küçük ölçekli tekstil, ayakkabıcılık veya mobilya atölyelerinde düşük ücretlere vasıfsız iş bulmaya karar verdikleri yerleşim bölgelerinde daha ciddi olduğu bildirilmektedir (İCG, 2018, s. 6).

Bunun en somut örneği, İzmir’de ana ayakkabı ve deri üreticilerine ev sahipliği yapan ve Suriyeli işçilerin, büyük ölçüde Kürt kökenli vatandaşların yaptığı işlere talip olduğu Bornova semtinde bulunan Işıkkent’te meydana gelen olaylardır. Yerel Kürtlerin, Suriyeli Türkmenlerin ve Arapların Işıkkent’te iş için rekabet halinde olmasının etnik sürtüşmeyi arttırdığı bildirilmiştir. Bu da 2013’te ve 2014’te çoğunlukla işlerini kaybeden Kürtlerin iki büyük çaplı protesto gösterisine neden olmuştur. Benzer bir olay da yerel genç grupların Afganlar ve Pakistanlılar da dâhil olmak üzere mültecilere saldırdığı İstanbul Sultangazi semtinde meydana gelmiştir (İCG, 2018, s. 6).

Buna benzer bir olayın 2018 yılında yaşandığını, İzmir’de odak grup görüşmesi yapılan katılımcılar aktarmışlardır. Katılımcıların anlattığına göre, Bornova Yeşilçam Mahallesi’nde çocuklar arasında başlayan kavga, büyüklerin de karışması sonucu büyümüş ve kavga sırasında Suriyelilerin arabalarına ve evlerine saldırılar gerçekleşmiştir. Katılımcıların anlattığına göre, Suriyeliler, o gün ciddi bir şekilde fiziksel ve sözlü saldırıya maruz kalmışlardır. Pınarbaşı Mahallesi’nde Suriyelilerin pazara çıkmamaları yönünde camilerden anonslar yapılmıştır. Kavga sonrasında Yeşilçam’da bulunan bazı Suriyeli aileler başka mahallelere taşınmıştır. Gaziantep’te Suriyeli esnafın yoğun olduğu ve market, dövizci, kuyumcu hatta fast food mekânları işlettiği İnönü Caddesi’nde yerel halk ile Suriyeliler arasında da gerginlikler yaşanmıştır. Suriyeli esnaf da bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. İzmir ve Gaziantep’teki katılımcılar, bu gerginlikler hakkında şunları söylemişlerdir:

“İki kişi kavga etti diye Suriyelilerin bütün arabalarına saldırdılar. Arabadan ne istiyorsun? Evlere ya evlere saldırdılar, kadınlara küfrettiler. Siz kendi aranızda kavga ediyorsunuz, senin arabayla ne alıp veremediğin var? Oradaki Suriyeliler de kahırlarından terk ettiler orayı.” (Zekeriya, 35 yaş, İzmir).

“Arabalara çok zarar verdiler. Suriyeliler orada çok dayak yediler o gün. O gün cami hoparlöründen anons yaptılar. Suriyeliler pazara çıkmasın diye. Polis geldi ama ne yapsın polis. Büyük bir kavgaydı.” (İbrahim, 30 yaş, İzmir).

“Yerel halk İran Pazarı’ndaki Suriyelilerin dükkânlarına büyük gruplar halinde üç defa saldırdı. Bütün camları indirdiler, etrafı darmadağın ettiler.” (İdris, 21 yaş, Gaziantep).

İzmir Karabağlar’da görüşme yapılan bir katılımcı, buldukları mahallede yerel halktan birkaç gencin Suriyeli bir hurdacıya şiddet uyguladıklarını ve Suriyelinin hurda toplamakta kullandığı seyyar arabasına el koyduklarını ifade etmiştir. Katılımcı, gençlerin kendi işlerini ellerinden

aldıkları gerekçesiyle Suriyeli hurdacıya bu şekilde davrandıklarını ileri sürmüştür. Yukarıda verilen örnekler, ekonomik dışlanma ile mekânsal dışlanmanın iç içe geçtiğini bir alanda oluşan mağduriyetin diğer bir alanda dışlanmaya yol açabileceğini göstermektedir.

Saha çalışması sırasında katılımcılar, yerel halk ile Suriyeliler arasında özellikle seçim dönemlerinde yaşanan gerilimlerden de söz etmişlerdir. Görüşmeler, 2018 Cumhurbaşkanlığı seçiminden hemen sonra yapıldığı için yerel halkın Suriyelilere yönelik dışlayıcı tavırlarının seçim atmosferinden dolayı arttığı, katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bir Türkmen katılımcı, bu duruma ilişkin şunları dile getirmiştir:

“Bizde ayakkabıcılarda bir olay oldu. İş arkadaşım ‘Seçimi kazansaydık, atölyede sopayla kovalardık sizi.’ dedi. Gün boyu beraber çalıştığımız adam bunu söyledi bana. Ailemizden fazla birbirimizin yüzünü görüyoruz.” (İbrahim, 30 yaş, İzmir).

Katılımcının bu ifadeleri, dışlanmanın hedef ülkedeki politik iklime göre artış gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra ekonomik rekabetin ortaya çıktığı durumlarda etnik ve kültürel unsurların maddi kazançların gölgesinde kalabileceği söylenebilir.

Yukarıda ifade edilen dışlanma örnekleri gerçekleşmekle beraber, yerel halk ile Suriyeliler arasındaki tüm karşılaşmalar dışlanma ile sonuçlanmamaktadır. Özellikle işletme sahipleri açısından ekonomik ilişkiler, kültürel karşılaşmalara imkân tanınması nedeniyle toplumsal kabulün sağlanması konusunda önemli bir faktör olarak görülmektedir (Koyuncu, 2020). Bazı katılımcılar özellikle ekonomik çıkar temelli ilişkilerde dışlanma ile karşılaşmadıklarını aksine iletişim kanallarının ortaya çıkmasında bu ekonomik ilişkilerin önemli bir araç olduğunu dile getirmişlerdir:

“Ticari ilişkilerde mesela mal aldığımızda karşıdaki ile iletişimimiz gayet iyi. Bizi seviyorlar, kimliğimize bakmıyorlar. Çünkü adamın çıkarı var bu işin içinde. Senin faydan dokunuyor. Onun için önemli olan alışveriş oluyor. Kanaatimce bu tarz insanlar, Suriyelilerin ekonomiye katkılarının farkındalar.” (Halim, 24 yaş, Gaziantep).

“Dışlanma ile karşılaşmadım. Çünkü burada paranız varsa işlerinizi yürütüyorsunuz. İşyerim için malzemeler alıyorum. Bu açıdan yerel halkla iletişimimiz iyi.” (Hasan, 36 yaş, İzmir).

Ekonomik dışlanma, iç savaşın olumsuz etkilerini üzerinde taşıyan ve yeni bir ülkede yeni bir hayat kurma sorumluluğu ve çabasında olan kadınların iş gücü piyasasındaki pozisyonlarını tehdit edebilmektedir. Suriyeli kadınların çalışma koşullarına ilişkin yapılan araştırmalardan (Kaya ve Demirağ, 2016, s. 169; IRC, 2019) elde edilen verilere göre, yoğun göçle beraber belirli ölçülerde bir göç ekonomisi oluşmuştur. Buna bağlı olarak kayıt dışı istihdam, ucuz işgücü, emek sömürsünün yanı sıra iş sürecinde şiddet ve cinsel istismar gibi durumların da yaşandığı saptanmıştır. Kadınların özellikle bu noktada savunmasız, dezavantajlı ve kırılgan bir konumda olduğu bildirilmiştir. Bir kadın katılımcı, bu konuda şu görüşleri aktarmıştır:

“Baklava yapan bir dükkânda iş buldum. Dükkân sahibi iyi bir insandı. Herkes bana karşı saygılıydı. Son dönemlerde şef değişti. Yeni gelen şef sürekli bana sataşıyordu. Burada sanki Suriyeli bir kadın çalıştığında kötümüş gibi bir intiba var. Sanki Suriyeli kadın çalıştığında her şeye boyun eğecekmiş gibi bir fikir var. Çünkü paraya ihtiyacı var. Şef sürekli beni rahatsız ediyordu. Patrona söyledim. Patron bana ‘Şef benim için önemli bir personel, onu çıkarırsam bu işyeri çalışmaz, burası benim rızık kapım,

senin için kapatamam.’ dedi. Şikâyetten sonra şef bana ‘Kim oluyorsun da gidip beni şikâyet ediyorsun. Sen kötü bir kadın olmasaydın buraya gelip çalışmazdın.’ dedi. Kahırından sinir krizi geçirdim.” (Şükran, 28 yaş, Gaziantep).

Ekonomik dışlanma başlığı altında, bu dışlanmanın en yoğun görüldüğü alan olan enformel sektörün dünyadaki ve Türkiye’deki dinamiklerine değinilmiş; ekonomik dışlanmanın katılımcılar bağlamında ne şekilde ortaya çıktığı üzerinde durulmuştur. Bu noktada katılımcıların emek yoğun iş kollarında zor şartlarda, düşük vasıflı, güvencesiz, sömürüye açık bir şekilde çalıştırılması; ekonomik dışlanmanın en açık örnekleri olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik dışlanma, katılımcıların düşük ücretlerle ve uzun saatler boyunca çalışmaları şeklinde de kendini göstermektedir. Bu durum hem yerli hem de Suriyeli işverenlerin başvurduğu bir mekanizma olarak sürmektedir. Ekonomik dışlanma, yerli halkın ücretlerdeki düşüşün ve iş bulmadaki güçlüklerin sebebinin Suriyelilere bağlaması ile de ilgili olabilmektedir. Bu noktada, ekonomik dışlanmanın diğer dışlanma türleriyle de iç içe geçebileceği unutulmamalıdır.

Dışlanmanın Mekânsal Boyutu ile İlgili Bulgular

Mekânsal dışlanma, çeşitli nedenlerden dolayı belirli mekânlara ulaşımında veya yaşam alanlarından yararlanmada sorun ve engellerle karşılaşılması durumu olarak tanımlanmaktadır (Adaman ve Keyder, 2006). Mekânsal dışlanma, en belirgin ve en çok barınma alanında kendisini göstermektedir. Söz gelimi, Suriyelilerle komşu olmak istemeyen apartman sakinleri ve mültecilere ev vermeme konusunda karar alan site yönetimleri yer almaktadır. Suriyelilerin aile bazında çok nüfusa sahip olmaları, kiralık ev bulmalarını zorlaştırmaktadır. Yaşam masraflarını azaltmak için birkaç ailenin aynı evde yaşaması, yerli halkın tepkisine sebep olmuş; kentlerin nispeten yoksul mahallelerine yerleşen Suriyeliler, buradaki dokuyu bozdukları gerekçesiyle mekânsal bir dışlanmaya maruz kalmışlardır (Biamer, 2014; Ekinci vd., 2016, s. 26). Erdoğan (2020) tarafından yapılan bir çalışmada yerel halkın büyük oranda Suriyelilerle aynı kent ortamında yaşama konusunda olumsuz görüş içerisinde olduğu ortaya konulmuştur. Aynı çalışmada ayrıca yerel halktan katılımcıların, Suriyelilerin oluşturulacak güvenli bölgelerde ve kamplarda yaşamaları gerektiği yönünde görüş bildirdiklerine yer verilmiştir. İstanbul (2020) tarafından yapılan bir başka çalışmada, katılımcıların önemli bir bölümü Suriyelilerle komşu olmayı bir sorun olarak kabul etmiştir. Bu noktada, yerel halkın kişiler arası ilişkilerde ve ortak yaşam konusunda Suriyelilere karşı olumsuz bir tutum içerisinde olduğu söylenebilir. Bu olumsuz tutum, bazen gündelik yaşamı aksatan bir düzeye varabilmektedir. Mekânsal dışlanma deneyimleriyle ilgili katılımcılar şu ifadeleri aktarmışlardır:

“Arkadaşım bir ev kiralamış, eşyalarını taşımış. Gece üç sıralarında bina içinde oturan dört genç kapıyı çalmış. Arkadaşıma ‘Suriyeli misin?’ diye sormuşlar. ‘Evet.’ deyince, gençler ‘Bu daireyi gecenin bu saatinde hemen boşaltacaksın.’ demişler. Arkadaşıma ‘Ben daireyi ev sahibinden kiraladım.’ demiş. ‘Biz anlamayız, Suriyelilerle aynı binada oturmak istemiyoruz.’ demişler. Arkadaşıma ‘Yarın sabaha kadar bana zaman verin.’ demiş, kabul etmemişler. Gecenin o vaktinde asla evi boşaltamayacağını söylemiş. İçlerinden biri biraz anlayışlı çıkmış. ‘Bir dinleyelim bakalım ne diyecek.’ demiş. Arkadaşıma da ‘Ben problemlili bir insan değilim, bir ay zaman verin, eğer bir sorun görürseniz ben kendim çıkacağım.’ demiş. Gençler o şekilde oradan ayrılmışlar.” (Samet, 39 yaş, Gaziantep).

“Orda beş tane evimiz vardı. Bir evin tepesinde de terasımız vardı, yazlık gibi kullanıyorduk. Şimdi burada gelip oturduğumuz evi görüyorsunuz. Banyo, mutfak, tuvalet aynı mekânda aha gördünüz. Bu, sorun değil mi? 15 tane sıçan tuttuk, son 15 gün içerisinde, yapıdırma var ya onunla. Bir de bir komşum var. Ondan muzdaribim. Gidip geliyor, ‘Suriyeliler pislik ediyorlar, Suriyeliler kötüdürler.’ diyor. Suriye Türkiye meselesi yok, insanlık var.” (Cemal, 76 yaş, Gaziantep).

Göçmenlerin ve sığınmacıların gündelik yaşamlarını konu alan çalışmalarda (Karakuş Yetkin, 2017; Dedeoğlu ve Ekiz, 2011, s. 110-111; Kaya, 2020) yerel halkın göçmenlere ve sığınmacılara kiralık ev verme konusunda isteksiz davrandığı, kalabalık oldukları gerekçesiyle ev sahiplerinin kendilerine dışlayıcı bir tavırla yaklaştığı ortaya konulmuştur. Çalışmalarda ayrıca arkadaş veya tanıdık desteğinden yoksun olan sığınmacıların barınma konusunda büyük güçlükler çektikleri tespit edilmiştir.

İzmir’de saha çalışması sırasında katılımcılar, kiralık ev konusunda ev sahipleriyle ciddi sorunlar yaşadıklarını anlatmışlardır. Katılımcılar, ev sahiplerinin dışlayıcı söz ve davranışlarıyla sık sık karşılaştıklarını, uygun bir ev bulmanın uzun bir süreç gerektirdiğini vurgulamışlardır. İnsanın sahip olduğu kimlikten dolayı dışlanmasının kabul edilebilir bir durum olmadığını belirten katılımcılar, karşılaştıkları dışlayıcı tavırları şu şekilde anlatmışlardır:

“Bir Suriyeli olarak ev değiştirene kadar ciddi sıkıntılar yaşıyoruz. ‘Taşındığımız yeni evin komşuları acaba nasıl olacak?’ diye kara kara düşünüyoruz. Suriyeli biri yeni bir ev bulana kadar çok zorlanıyor. Ev sahipleri veya komşular, taşınacak Suriyeli aileyi kabul etmiyorlar. Kiralık ev aradığımızda bize ev vermek istemeyen çok kişiyle karşılaştık. Gerekçe olarak ‘Suriyeliler pis onlara kiralık ev yok.’ diyorlardı.” (Hüseyin, 45 yaş, İzmir).

“Şu anda ev arıyoruz, nereye gitsek ‘Biz Suriyelilere ev vermiyoruz.’ deyip bizi geri çeviriyorlar. Bazı Türkler, karşıdaki iyi olduğunda onlar da iyi davranıyor. Bazıları da kafalarında çok ciddi önyargıyla hareket ediyorlar. Ne kadar iyi davransan da Suriyeli deyip kötü karşılık veriyorlar.” (Emel, 22 yaş, Gaziantep).

Benzer dışlanma örneklerinin Cumhuriyet döneminde Balkanlar’dan, özellikle de 1924 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen Nüfus Mübadelesi ile Anadolu’ya yerleştirilen göçmenler tarafından deneyimlendiği bilinmektedir. Clark, (2008, s. 210-212) Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan nüfus mübadelesi ile Anadolu’ya göç eden ve Tuzla’ya yerleştirilen Balkan Türkleriyle yerel halk arasında cereyan eden dışlama durumlarını aktarır. Clark, Tuzla bölgesinde yerel halkın ve yeni gelenlerin farklı camileri tercih ettiklerini, farklı çeşmeler kullandıklarını, birbirleriyle temas etmekten kaçındıklarını anlatır. Yerli halkın, gelen insanları kıyafetlerinden tanıyıp değerlendirdiğini vurgulayan Clark’a göre, 1970’li yıllara kadar hissedilen bu ayrışmanın temelinde, kısıtlı ekonomik kaynaklar dolayısıyla yaşanan rekabet yatmaktadır. Bu dışlayıcı deneyimler, Suriyeliler hakkında yapılan çalışmalarda da ortaya konulmuştur. Suriyelilerin başta parklar olmak üzere kentte ortak kullanılan yerlerde uygun olmayan davranışlar sergiledikleri, parklarda yerli halkı rahatsız edecek şekilde eğlendikleri bizzat Gaziantep’liler tarafından dile getirilmiştir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde ikamet edenler, fırsat bulduklarında Suriyelilerin olmadığı mahallelere taşınmak istedikleri belirtilmektedir. Bir kısım Gaziantep’li ise, bu rahatsızlığı “Gitseler de rahatlasak.” sözüyle ifade etmişlerdir (Sönmez ve Adıgüzel, 2017, s. 804). Gaziantep’te karşılaştığımız bir taksi şoförünün anlattıkları, yukarıdaki dışlanma deneyimlerine benzerlik teşkil etmektedir. Bu kişi,

kaldığı evin yakınlarında iki tane park bulunduğunu, son zamanlarda bir tanesine artık uğramama kararı aldıklarını zira Suriyeli ailelerin kalabalık sayılarla gelip etrafı rahatsız ettiklerini, bu durumdan muzdarip olduklarını ifade etmiştir.

Toplu taşıma araçları, sokak, park, meydan, sahil boyu ve nehir boyu gibi kamusal yerler; yerli halk ile Suriyeli mültecilerin en çok karşılaştığı ortamlardır. Bu gibi yerlerde, katılımcıların dışlanmayla karşılaştıkları durumlar olmuştur. Zaman zaman sokak ve oyun parkı gibi yerlerde çocuklar yüzünden aileler arasında sık sık gerginlikler yaşandığı, katılımcılar tarafından aktarılmıştır. Bir katılımcı, çocukların oyun oynamak için dışarı çıktıkları zamanlarda yerli halktan insanların hemen tepki gösterdiğini anlatmıştır. Katılımcı, bu durumu “Onların da çocukları çıkıyor, oyun oynuyorlar, ses çıkarıyorlar. Fakat bizimkiler çıktığında problem oluyor. Suriyeli olduğumuz için bu muameleyi görüyoruz.” şeklinde dile getirmiştir. Katılımcılar, mekânsal dışlanma örnekleriyle ilgili şunlar aktarmışlardır:

“Küçük kızıma hamileydim. Otobüse bindim. O gün çok hastaydım. Yolculardan biri inmek için koltuğundan kalktı. Boş koltuğa oturmak istedim. Bitişik koltukta oturan bir kadın, bana bakarak koltuğu eliyle kapattı. Benim oraya oturmama engel oldu. Yerel halktan biri oraya oturana kadar elini çekmedi. Bunu görünce o gün çok ağladım.” (Semra, 31 yaş, Gaziantep).

“Sürekli karşılaştığımız bir olayı aktarayım. Çocuklarla parka gittiğimizde oradaki görevli kişi, bizim oturacağımızı anlar anlamaz, bunu önlemek amacıyla hemen hortumla tüm bankları, oturma yerlerini ve çimleri suya tutuyor.” (Sinem, 47 yaş, Gaziantep).

“Başka bir şehre gitmek amacıyla bilet almaya gidiyorum. İki gün önceden de gitsem sürekli bana arka koltuklardan yer veriyorlar. Önlerden koltuk olmasına rağmen vermiyorlar. Sadece ben değil, çevremdeki Suriyeliler de aynı şeyi söylüyorlar. Bir gün İstanbul’a gidecektim. 22 numaralı koltukta bilet aldım. Otobüs tam hareket edecekti ki bir personel geldi, yerimden kalkmamı ve en arkaya gitmemi istedi ve yerime bir Türk yolcuyla oturttu.” (Arif, 47 yaş, İzmir).

“Bence Gaziantep’in yarısından fazlası Suriyelilerin mevcudiyetinden rahatsız. Mesela herhangi bir kuyrukta sıraya girmiş bir Suriyeli olduğunda, hemen önüne geçip, onu arkaya atmaya çalışıyorlar. ‘Burası benim yerim senin değil.’ anlayışı var. Suriyeliler de bu davranışa karşı seslerini çıkarmıyorlar.” (Selve, 51 yaş, Gaziantep).

Bazı katılımcılar, çocuklarının okulda dışlanmayla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı, bu dışlanmanın zaman zaman fiziksel şiddete varacak düzeye ulaştığını şu şekilde anlatmıştır:

“Buraya geldiğimizde çocuğumu özel bir okula yazdırdım. Okulda öğlene kadar Türkçe, öğleden sonra da Arapça dersler görüyordu. Türkçe derslerden çıktıktan sonra eve gelip ağlıyordu. Türk çocuklarla çok kavgaya ediyormuş. Ona çok küfür ediyorlarmış. Eve gelirken benzi soluk geliyordu. Bir gün yüzüne sıcak su fırlatmışlar. Çok defa hırpaladılar. Biz de onu teselli ettik. Burada zorunlu olarak durduğumuzu, okula devam etmesi gerektiğini söyledik. Çocuğum bir yıl boyunca bunun mücadelesini verdi. Şimdi biraz Türkçe öğrendi. Kendisini ifade ediyor. Ama ilk başlarda çocuklar benim oğluma dönüp ‘Sen Suriyelisin burada ne işin var memleketine dön.’ deyip küfrediyorlarmış.” (Zeynep, 39 yaş, Gaziantep).

Hem Gaziantep hem de İzmir'deki bazı katılımcılar; Suriyelilere yönelik olumsuz tutum ve davranışların mahalleden mahalleye değişebildiğini, bazı yerlerde ciddi olumsuzluklarla karşılaşmadığını fakat belirli mahallelerde Suriyelilere oldukça dışlayıcı bir şekilde yaklaşıldığını dile getirmişlerdir. Katılımcılar bu konuda şu ifadeleri aktarmışlardır:

“Türkiye’de yaşam biçimleri semtten semte değişebilmektedir. Tümünü aynı kefedele almak imkânsız. Bazı semtlere gittiğinizde çok iyi davrandıklarını, konuştuklarını görebilirsiniz. Fakat bazı mahallelerde de insanlar çok çabuk sinirlenebiliyorlar, küfredabiliyorlar, kavra çıkarabiliyorlar.” (Zehra, 37 yaş, Gaziantep).

“Bütün mahalleler aynı değildir. Dayım Türklerin yoğun olarak yaşadığı başka bir mahallede oturuyor. Komşuları ona çok kibar davranıyor. Buradaki komşular sürekli ‘hak, hukuk sizin için işliyor’ diye sataşıyorlar.” (Nurullah, 48 yaş, İzmir).

Dışlanma neticesinde göçmenler; kendi aralarındaki bağları sıkı tutmak, birbirlerine maddi ve manevi anlamda destek olmak, kendi dillerini ve kültürlerini korumak amacıyla bir araya gelmekte ve baskın toplumun ayrımcı tutumları nedeniyle belirli yerlerden uzak durmanın yollarını arayabilmektedir. Menşe ülke insanlarıyla ilişki kurmak, gündelik yaşamda dışlanmaya karşı koruyucu bir mekanizma görevini görebilmektedir (Pérez vd., 2008; Castles ve Miller, 2008, s. 334-335). Gaziantep’te kadın kuaförü olan bir katılımcı, yerel halkın dışlayıcı tavırlarına maruz kalmamak için temastan kaçınma yoluna başvurduğunu belirtmiştir. Tanıdık ve arkadaş çevresi sayesinde kendisini rahat hissettiğini ifade etmiştir. Bu noktada bazı Suriyeliler için sahip olunan dayanışma ağları, hem sosyal hem de ekonomik anlamda tutunabilmelerinin anahtarıdır:

“Yerel halkla temasım en az düzeyde olduğu için ne olumlu ne olumsuz herhangi bir şey yaşamadım. Müşterilerim daha çok Suriyeli. Türk olan Türklerin yanına gidiyor. Mesela ben Suriyeliyim, Suriyelinin yanına gitmek isterim. Suriyeliler dükkâna geldiğinde sohbet ortamı oluşuyor. Kendimi Suriye’de gibi hissediyorum. Ama bir Türk geldiğinde onunla konuşacak bir şey bulamıyoruz. O da bizimle ne konuşacak? Türkler zaten Suriyelileri sevmiyor. Gelmedikleri zaman da rahatsız olmuyoruz.” (Gülçin, 36 yaş, Gaziantep).

“Yerel halkla hiçbir şekilde temas kurmuyorum. O yüzden bir dışlanma yaşamadım. Her zaman Suriyeli esnaftan alışveriş yaparım.” (Ekrem, 50 yaş, İzmir)

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere göçmenler, yaşadıkları zorlukların üstesinden gelme için “kümelenme” yoluna gidebilmektedirler. Bu noktada göçmenler, oturdukları bölgeyi; dayanışma isteği, bu durumun sağladığı güven duygusu ve ekonomik sebepler nedeniyle seçebilmektedir. Göçmenler, aynı mahallede ve çevrede oturmayı bir güven hissi oluşturmaları ve diğer göçmenler tarafından oluşturulan destek ağının devam ettirilmesi açısından önemli görmektedirler (Ünal, 2012, s. 58-61).

Mekânsal dışlanma, en yaygın biçimde barınma alanında ortaya çıkmaktadır. Suriyelilerin kalabalık şekilde bir arada yaşamaları ve gündelik yaşam alışkanlıklarının yerel toplumdan farklı olması halkın tepkisine sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra toplu taşıma araçları, park, meydan veya oyun alanları gibi ortamlar, dışlanmanın yoğun olarak yaşandığı yerlerdir. Bu dışlanma örnekleri yerel halk ile katılımcılar arasında zaman zaman gerilimlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Dışlanmanın Kültürel Boyutu ile ilgili Bulgular

“Sosyolojik Düşünmek” adlı eserinde Bauman (2017, s. 82), yabancılarla olan iletişimin iş ilişkisine indirildiği bir sosyal bağlamda zorunlu temas durumlarında bile yakınlaşmaya neden olabilecek ihtimallerden sakınıldığını anlatır. Bu noktada, karşıdakine duyulan hınç ve nefret, bu mesafenin kapanmasını engelleyecek etmenlerdir. Kirlenme korkusu, yabancıya karşı tetikte olma durumunun nedenlerinin başında gelmektedir:

“Yabancıların bulaşıcı hastalıklar ve parazitler taşıdıklarına, temizlik kurallarına uymadıklarına ve dolayısıyla sağlık için tehlike oluşturduklarına ya da zararlı fikirler ve alışkanlıklar yaydıklarına, ahlaksızlık ve iffetsizlik yaydıklarına inanılır. Yabancıların yürüme biçimlerine, kılık kıyafetlerine, dinsel ritüellerine, aile hayatlarına, hatta sevdikleri yemeklerin kokusuna bile hınç duyulur.” (Bauman, 2017, s. 82).

Türkiye’de Suriyeliler hakkında oldukça genellemeci ve onları suçlu gösteren yaklaşımlarla damgalayıcı, ötekileştirici bir iklim yaratıldığı bilinmektedir. Suriyeliler; toplum yaşamının kurallarına uzak, toplumun ahlaki yapısını bozan, temizlik alışkanlıkları olmayan, güdültücü, kavgacı ve buna benzer ifadelerle nefretin ve dışlanmanın nesnesi haline gelmişlerdir (Deniz vd., 2016, s. 36; Koçak ve Çelik, 2018, s. 237-238; Kurtoğlu, 2016, s. 25). Suriyelilerin hemen hepsinin devletin kendilerine büyük olanaklar sağladığına ilişkin ifadeler üzerinden yükseltelen ayrımcılık söylemlerine maruz kaldıkları bildirilmiştir (Bora 2017, s. 66).

Türkiye kamuoyunda Suriyelilere yönelik dışlayıcı ifade ve tartışmaların katılımcılar tarafından ne ölçüde takip edildiği ve nasıl değerlendirildiği, araştırma sırasında üzerinde durulan hususlardan olmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu, kamuoyundaki bu tartışmaları takip etmektedir. Tartışmalara sık sık şahit olduklarını belirten katılımcılar, bu tartışmalar yüzünden Suriyelilerin istenmeyen kesim haline geldiğini ve bu durumdan rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. İzmir’de bir katılımcı; toplu taşıma araçlarını her kullandığında Suriyelilerle ilgili bir sohbetle karşılaştığını, İzmir halkı nezdinde çok yanlış bilgiler dolaştığını söylemiştir. Bir katılımcı, kamuoyunda kendilerine yönelik tartışmalar hakkında şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Türkler bizi nerede görseler ‘Devlet olmasaydı siz açlıktan ölecektiniz. Devlet size maaş veriyor yoksa barınamazdınız. Bu krizin sebebi sizsiniz, bütün paramızı siz alıyorsunuz, devlet sizin yüzünüzden bu kadar borçlandı.’ diyorlar. Özellikle işyerinde bununla karşılaşıyorum. Dönüp onlara ‘Devlet bana maaş vermiyor ben kendi alın terimle kazanıyorum.’ diyorum. Ne kadar söylesem de ikna edemiyorum. Onların gözünde bütün toplumsal sorunların kaynağı Suriyelilerdir.” (Faysal, 27 yaş, İzmir).

Goffman (2014); ırk, ulus ve dine ilişkin ve bireyin mensup olduğu toplumsal grubun tüm üyelerini kapsayan bir damga türünden söz ettiği eserinde, bireyin sahip olduğu damganın insanların o bireyi ne olarak tanımlayacağı ve ona nasıl bir kimlik atedeceği hususundan bağımsız olmadığını belirtir. Üstelik bu tanımlama, bireyin içinde yaşadığı toplumun kendisi hakkında oluşturduğu bir standart haline alabilir. Suriyelilere yönelik ifadelerde dikkat çeken önemli bir unsur, yerel halkın ülkelerinden ayrılıp Türkiye’ye sığınan Suriyelileri “vatan haini” olarak nitelenmesidir. “Arap etnik kimliğine” yönelik geliştirilen negatif yöndeki düşünceler, ayrımcı ve dışlayıcı tutumları besleyebilmektedir. Bunlar dışında “Suriyelilerin ülkeden gitmeleri gerektiğini” öne çıkaran ötekileştirici ifadelerin de oldukça yaygın olduğu bilinmektedir (Ünal, 2014, s. 81-82). Görüşme yapılan katılımcılar, yerel halkın kendilerine

hain gözüyle baktığını fakat Suriye'de savaşacakları bir düşmanın olmadığını, zorunluluktan dolayı Türkiye'de bulduklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı, kendilerine yönelik yaratılan bu dışlayıcı tutum ve davranışlardan oldukça rahatsız olduklarını şu şekilde dile getirmiştir:

“Dün adamın biri bana ‘Siz vatan hainisiniz, namazınız kılınmaz. Türkler kaçmaz, sen Türkmen olsan kaçmazdın.’ dedi. Ben ona ‘İnsan dini ile övünür. Türkçülük veya Kürtçülükle övünmez.’ dedim. O demek istiyor ki sen hainsin korkaklığından buraya kaçtın, geldin. Ben de ‘Suriyelilerin hepsi mi korkak? Bu insanlar zor durumda kaldı ki kaçtılar.’ dedim.” (Mustafa, 25 yaş, İzmir).

Göçmenler veya mültecilere yönelik dışlanma, mevcut kimliğin zarar görmesi veya kültürel homojenliğin bozulması korkusundan beslenebilir (Dustmann ve Preston, 2007). Türkiye'deki birçok kentte Suriyeli nüfusun zamanla artış göstermesi, yerel halkın bakışında bir değişim yaratmıştır. Türkiye'deki yaşamlarının ilk dönemlerinde halktan maddi ve manevi olarak çok büyük destek gördüklerini anlatan katılımcılara göre bu destek, Suriyelilerin artması ile yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. İlk yıllarda gelenlere karşı kucaklayıcı davranan yerel halkın tavrı, 2013'ten sonra değişmiş ve her konuda çok reddedici bir tavra dönüşmüştür. 2009 yılında Konya'da Somali ve Sudan uyruklu siyahî çocuk öğrenci sayısının bir okulda çok az olduğu dönemde, bu öğrencilere tüm öğrenciler, öğretmenler ve velilerce çok yakınlık gösterildiği görülmüştür. Farklı ve özellikle siyahî olmaları, onları ilgi odağı yapmıştır. Ancak kısa bir süre sonra okuldaki yabancı öğrenci nüfusunun artması ile bu ilgi, bir anda tersine dönerek yerini bu öğrencilere karşı olumsuz düşüncelere ve davranışlara bırakmıştır. Yerel halktan ve hatta çocuklarından, Somalili, Sudanlı çocuklara karşı tepkiler gözlenmeye başlanmıştır (Aydingül, 2016, s. 433). Lübnan'daki Suriyeliler üzerine yayınlanan bir rapora⁸ göre de Suriyelilerin göç akışının yoğunlaşmasıyla birlikte yerel halkta Suriyelilere karşı başlangıçtaki olumlu yaklaşım, yerini tepkilere bırakmıştır. Bir katılımcı, Türkiye'de Suriyelilere karşı zamanla değişen tavır hakkında şunları belirtmiştir:

“Devlet ve millet ilk başlarda Suriyelilere çok iyi davranıyordu. Suriyeli nüfusta meydana gelen artış sonucunda maalesef muamelede zamanla bir değişiklik oldu. Devlet kurumlarında bile eskisi gibi davranılmıyor. Kurumlara gittiğimiz zaman Arapça konuştuğumuzu gördüklerinde seviniyorlardı. ‘Biz de Arapça öğrenelim.’ diyorlardı. Şimdi bundan eser kalmadı.” (Leyla, 21 yaş, İzmir).

Görüşme yapılan Suriyeli mültecilerin tamamına yakını Türkiye'de yaşadıkları dönemde Suriyeli kimliklerinden dolayı kamu kurumlarında, iş görüşmelerinde, pazarda, trafikte, alışveriş merkezlerinde ve park gibi kamusal yerlerde dışlanmaya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu yüzden çoğu Suriyeli, yerel halkla yüzeysel ilişkilere sahip olmuş ötekileştirici muamele görme korkusuyla yerel halkla mesafelerini korumuşlardır. Gaziantep'te bir katılımcı; trafikte Suriye plakalı aracıyla seyir halinde iken kural hatası yapan bir sürücüyü uyardığını, uyarı sonrasında bu kişinin önce arabasına daha sonra kendisine fiziksel ve sözlü saldırıda bulunduğunu, bu gibi vakaların son yıllarda gittikçe arttığını anlatmıştır. Benzer dışlanma vakalarını diğer katılımcılar şu şekilde anlatmışlardır:

“Eşim bir gün hastaneye gitmiş. Orada bir Suriyeli kadınla karşılaşmış. Kadın, eşimin Türkçe bildiğini öğrenince tercüman olması için rica etmiş. Muayene için doktorun yanına gitmişler. Doktor onlara ‘Başımıza bela oldunuz, beyniniz ancak çocuk

⁸ https://www.refugeesinternational.org/reports/2020/1/28/lebanon-crossroads-growing-uncertainty-syrian-refugees?format=amp&__twitter_impression=true#_ftnref01 (Erişim tarihi: 30 Ocak 2020).

yapmak için çalışıyor. Ben çocuk doktoru değil, Suriyeli doktoru olmuş durumdayım.’ demiş. Eşime ‘Senin kaç çocuğun var?’ diye sormuş. ‘İki tane çocuk sahibiyim.’ demiş. Buna karşılık ‘Sen de yarın diğerleri kadar çocuk yaparsın.’ diye cevap vermiş. Çocuğum da okulda aynı dışlanmalarla karşılaşiyor. Diğer çocuklar ona ‘Siz Suriyelisiniz burada ne işiniz var, memleketinize niye dönmüyorsunuz ki?’ diyorlar. Ana babalar evde ne konuşuyorlarsa çocuklar da okulda onları konuşuyor.” (Semir, 37 yaş, Gaziantep).

“İzmir Suriyeliler arasında dışlanma konusunda meşhur bir yer. Bir örnek vereyim. Otogarda arkadaşlarla oturuyorduk. Bir dilenci çocuk geldi, para istedi. Hemen akabinde ‘Abi yanlış anlaşılmasın ama ben Suriyeli değilim.’ dedi. Bunun üzerine çok kızdım ‘Ben Suriyeliyim ne olmuş?’ diye sordum. Çocuk, Suriyelilerin bedava maaş aldıkları, bedavadan geçindikleri tarzında birkaç cümle söyledi. Ayağa kalktım. Kendimi orada zor tuttum. Arkadaşlarım beni teselli etmeye çalıştı.” (Nidal, 28 yaş, İzmir).

“Bazı işverenler karşındakinin Suriyeli olduğunu anlayınca elinin tersiyle reddediyor, ‘Suriyelilere iş yok.’ diyor.” (İdris, 21 yaş, Gaziantep).

“Bizim binada temizlik personeli çöpleri alırken gözlemledik ki, sıra Suriyeli ailelerin olduğu dairelere geldiğinde isteksiz davranıyor. O yüzden çoğu zaman eşim bizzat kendisi bizim çöpleri alıp çöplüğe bırakıyor. Sesimizi çıkarmıyoruz. Sorun olmamasına dikkat ediyoruz.” (Samiye, 50 yaş, Gaziantep).

Dilsel farklılıklar ve giyim tarzı, ev sahibi toplumda dışlanmaya sebebiyet verebilmektedir. Suriyeli göçünde de bu dışlanmayla yaygın olarak karşılaşmaktadır (Biamer, 2014, s. 39; Deniz vd., 2016, s. 33-36; İnsamer, 2019, s. 5). Suriyeliler; bu dışlanmanın önüne geçebilmek için birtakım yöntemlere başvurmuşlardır. Yalçın, (2004, s. 89) Mason’a dayanarak, yeni bir sosyal ortama giren bir göçmen için kimliği bir engel teşkil ediyorsa o kişinin kimliğini yeniden tanımlama ve yorumlama konusunda esnek davranabileceğini belirtir. Ona göre, yeni ortamdaki olanaklara kavuşmak veya karşındakinin güvenini kazanmak amacıyla kişi gerekirse eski kimliğini değiştirmeye kadar giden bir taktik geliştirebilir. Giyim kuşam ve dil yetersizliğinden dolayı dışlanmayla karşılaşan katılımcılar; buna önlem olarak Türkçe konuşmakta, yerel halkın giyim tarzını taklit etmektedirler. Gaziantep’te odak grup görüşmesi sırasında üniversite öğrencisi bir katılımcı, çevresinde dikkat çekmemek için Gaziantep şivesiyle konuştuğunu belirtmiştir. Bazı katılımcılar, yerel halkla karşılaşmalarında kendilerini Lübnanlı olarak tanıtmakta ve bu şekilde dışlanmanın önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Katılımcılar, bu konudaki deneyimlerini şu şekilde aktarmışlardır:

“Türkler Arapça konuştuğumu duyduklarında bana hakaret ediyorlar. O yüzden Arapça konuşmuyorum. Bir gün takım elbise giydim. Otobüse bindim. Telefonum çaldı. Normalde dışarıda hiç Arapça konuşmam. O gün arkadaşşıma Arapça cevap verdim. Otobüstekilerin hepsi bana hakaret etmeye başladı. ‘Suriye’den gelmiş, takım elbise giymiş, biz bu giysileri giyemiyoruz. Adamın haline bak, bizden daha iyi yaşıyor.’ gibi sözler sarf ettiler. O anda onlara cevap verseydim saldırıya uğrayabilirdim. Telefonu arkadaşşımanın yüzüne kapattım.” (Nihat, 18 yaş, Gaziantep).

“Bir dizi film projesi için başvurduğum. Mesela kimliğim yüzünden oraya kabul edilmedim. Kimliğim yüzünden Türk arkadaşlarım bile benden uzaklaşıyordu

eskiden. Hani sevmiyorlar yani. Suriyeli dediğin zaman iğrenç bir şey geliyor akıllarına. Mesela ben sokakta arkadaşlarımla Arapça konuşamıyorum. Niye, hani ters gözle bakmasınlar diye. Ben bu yüzden kültürümü değiştirdim. Mesela ben böyle giyinmezdim. Daha eski tarzda giyiniyordum.” (Hamdi, 22 yaş, Gaziantep)

“Parka gidiyorum. Yerel halktan insanlarla sohbet ediyorum. Sohbetin bir yerinde Suriyeli olduğumu söyler söylemez hemen kalkıp gidiyorlar. Ben arkadaşlık kurmak istiyorum, onlarda bu istek yok. Bir gün parkta spor aletleri ile kültürel hareketleri yaptığımız sırada akrabam yere düştü. Çevredekiler yardımımıza koştu. Çok özen gösterdiler. Suriyeli olduğumuzu anladıktan sonra kadının biri kalabalığa dönüp ‘Bunlar Suriyeli, bırakın ilgilenmeyin.’ dedi. Sonra yardım için gelenler bizi bırakıp gittiler. Bu olay üzerine ablam da kalabalığa dönüp yüksek sesle bu durumu eleştirdi.” (Leyla, 21 yaş, İzmir).

Dil becerilerinin eksikliği, ayrıca sağlık hizmetlerine erişimi aksatabilir ve günlük yaşamda çok önemli olan idari prosedürlerin anlaşılmasını engelleyebilir (IOM, 2015, Erdoğan, 2020). Dil engeli bu noktada resmi hizmetlere ulaşmada bir bariyerdir. Bir katılımcı bununla ilgili şunları dile getirmiştir:

“Hastaneye gittiğimizde sürekli bizi geri çeviriyorlar. ‘Gidin randevu alın ondan sonra gelin.’ diyorlar. Randevu almayı internet üzerinden bilmiyorum. Sıra alırken Suriyeliler sürekli sona kalıyor.” (Yahya, 36 yaş, İzmir).

İzmir'deki bazı katılımcılar, yerleşim yeri olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen ve Arapça bilen vatandaşların yaşadığı Basmane ve Tepecik gibi semtleri tercih etmişlerdir. Katılımcılar, yerli halktan olan bu kişilerle sahip oldukları ortak dil avantajının kendi gündelik yaşamlarını olumlu etkilediğini şu şekilde belirtmişlerdir:

“Burada muhtar bana her konuda çok yardımcı oluyor. Mahalle sakinleri de beni çok seviyorlar. Çoğunluğu, Arapça bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır. O yüzden dil konusunda çok sorun yaşamadım. Onlarla Arapça konuşuyoruz.” (Halil, 52 yaş, İzmir).

“Türklerle hiç iletişimim yok. Çünkü Türkçe bilmiyorum. Sadece ev sahibi ile, o da Mardinli olduğu için Arapça konuşabiliyor. O şekilde iletişim kuruyorum. İnsanlarla iletişim kurduğumuzda bizim için iyi oluyor. İşlerimiz yürüyor. Psikolojimiz düzeliyor.” (Asime, 28 yaş, İzmir).

Türkiye’de kültürel dışlanma, Suriyeli nüfusunun artmasıyla ivme kazanmıştır. Katılımcılar, genelleyci ve damgalayıcı birtakım ifadeler üzerinden kültürel dışlanmanın hedefi haline gelmişlerdir. Katılımcılar, yerel toplumdaki insanlar tarafından, iç savaşla beraber vatanlarını terk etmekle suçlanmışlardır. Suriyeli kimliklerinden dolayı dışlandıklarını belirten katılımcılar, Türkçe konuşma konusundaki yetersizlikleri ve giyim tarzları yüzünden de ötekileştirici tavırlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Sonuç

Bu çalışmada Suriyelilerin Türkiye’de yaşadıkları dışlanma deneyimleri, dünyada ve Türkiye’de daha önce göçmenlerin ve mültecilerin yaşadığı benzer örnekler ışığında analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada, katılımcıların yaşadığı dışlanma deneyimleri; ekonomik, kültürel

ve mekânsal dışlanma olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi dışlanmanın siyasal, sosyal ve söylemsel boyutu önemli olmakla beraber araştırma konusunun sınırlılığı ve araştırma sırasında elde edilen bulguların bu üç alanda yoğunlaşması nedeniyle daha çok ekonomik, mekânsal ve kültürel boyutlarına odaklanılmıştır.

İç savaş nedeniyle ülkelerini terk eden Suriyelilerin yarısından fazlası Türkiye’de yaşamaktadır. Son derece zor koşullarda hayatta kalma mücadelesi veren Suriyelilerin, özellikle 2016 yılından sonra mülteciler hareketliliğinin geniş ölçüde kısıtlanmasıyla Avrupa’ya gitme imkanları da oldukça azalmıştır. Öte yandan Suriyeliler, Suriye’deki derin istikrarsızlıktan ve savaşın devam etmesinden dolayı ülkelerine de dönememektedirler. Bu faktörlerin etkisiyle Suriyelilerin büyük çoğunluğu geleceklerini Türkiye’de görmektedir (Jauhiainen, 2018; Tümtaş, 2018; Doğan ve Tanrıku, 2020). Fakat Suriyeli mülteciler, uzun süreden beri Türkiye’de yaşamalarına rağmen, günümüzde hâlâ büyük sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunların en önemlilerinden biri dışlanmadır. Nitekim bu çalışma boyunca hem Gaziantep’teki hem de İzmir’deki katılımcılar, çok boyutlu dışlanma ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların hem Gaziantep’te hem de İzmir’de benzer dışlanma deneyimleri yaşadıkları söylenebilir.

Katılımcıların en çok dile getirdikleri dışlanma türü ekonomik dışlanmadır. Ekonomik dışlanma; uzun çalışma süresi, düşük ücretler ve sosyal güvence yokluğu gibi istihdam uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar hem iş verenler hem de iş arkadaşları tarafından psikolojik ve sözlü olarak da dışlanmaya uğramaktadırlar. Bu çalışmada elde edilen en dikkat çekici sonuçlardan bir tanesi de, ekonomik dışlanmaya sebep olan çalışma koşullarının Suriyeli işverenler tarafından kurulan işletmelerde de mevcut olduğudur. Bunların yanı sıra Suriyeli sayısının artması, araştırmanın yürütüldüğü kentler olan İzmir’de ve Gaziantep’te yerel halkta gözle görülür bir tutum değişikliği yaratmıştır. Katılımcılar; menşe ülke kimliklerinden ve giyim tarzlarından dolayı pazarda, trafikte, alışveriş merkezi, meydan ve park gibi ortak yaşam alanlarında Arapça konuşmalarından dolayı dışlanmayla karşılaşmışlardır. Yerel halkın, Arap etnik kimliğine karşı duyduğu olumsuz bakış ile Suriyelileri “ülkelerinden kaçan vatan hainleri” olarak yafalaması bu dışlanmanın arka planında yer alan nedenlerdendir. Mekânsal dışlanma ise en belirgin şekilde barınma olanaklarının dışında tutulma şeklinde kendini göstermektedir. Araştırmaya katılan Suriyeliler, özellikle kiralık ev bulma sürecinde bu dışlanmanın çok yaygın olduğunu bildirmişlerdir.

Katılımcılar karşılaştıkları dışlanmaların olumsuz etkilerini en aza indirmek için birtakım yollara yani dışlanmayla baş etme yöntemlerine başvurmuşlardır. Bunlardan en belirgin olanları; menşe kimliğini gizleyerek kendini başka ülke mensubu olarak tanıtmaya, dışlanmaya karşı sessiz kalma, yerel halkın giyim tarzında giyinme, kamusal alanlarda Arapça konuşmama, yaşadıkları kentte yerel halkın şivesine yakın konuşmaya çalışma, dil yetersizliği nedeniyle tercümana başvurma, menşe ülke insanlarının işlettiği yerlerden alışveriş yapma, mekânsal olarak aileye ve akrabalara yakın yani etnik ağlara yakın olmayı tercih etmedir. Çalışma hayatının yanı sıra sosyal-kültürel hayatta da dışlanmayla karşılaşmaları Suriyelilerin yerel halkla iletişimini en az düzeyde tutmalarına sebep olmaktadır. Bu durum da Suriyelilerin kendi içlerine kapanmalarına ve yerel halktan uzaklaşmalarına zemin hazırlamaktadır. Dil yetersizliği de dışlanmayı arttıran bir unsurdur. Daha önce de belirtildiği gibi, katılımcıların çalışma saatlerinin günün tümünü kapsamamasından dolayı Türkçeyi öğrenmek için zaman kalmaması, bu engelin aşılmasını zorlaştırmaktadır. Diğer yandan tüm Suriyelilerin yerel halka teması sırasında her zaman dışlanmayla karşılaştıkları söylenemez. Özellikle ekonomik temelli

karşılaşmalarda, toplumsal kabulün yüksek olduğu, yerel toplumla herhangi bir sorun yaşanmadığı; girişimci ve işyeri sahibi katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca yerel düzeyde oluşturulan entegrasyon programları için seçilen ve eğitim seviyesi yüksek gruplar arasında da toplumsal kabul derecesinin yüksek olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Öte yandan İzmir'de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden kente göç edip belirli mahallelerde ikamet eden ve Arapça bilen yerli nüfusun varlığı, İzmir'deki bazı Suriyelilerin hayatını kolaylaştırıcı bir etken olarak görülmüştür. Bu durum, kentin zorlu şartlarında tutunmalarında destekleyici bir unsur olmuştur. Nitekim katılımcılar, dil sorununun aşılması noktasında bu ortak dil avantajına vurgu yapmışlardır.

Bununla birlikte araştırmadan çıkan bir diğer sonuç, ekonomik rekabetin gerçekleştiği durumlarda maddi kaygıların daha baskın olduğu ve bir alandaki mağduriyetin katılımcılara karşı başka bir dışlanma şeklinde kendini gösterebildiğidir. Din ve kültürel benzerlik, mültecilerin topluma entegrasyonu sürecinde bir rol oynasa da ev sahibi toplumda mevcut olan dışlayıcı tutumlar, genellikle bu unsurların olumlu katkılarına geçersiz kılabilir (Grabska, 2006). Dışlanmanın entegrasyon potansiyelini zayıflatan bir düzeye ulaşmaması için gerekli tedbirlerin alınması, üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Bu konuda ülkemizde hem yerel düzeyde hem de merkezi düzeyde birtakım önlemlerin alınması şarttır. Zira ortak bir dine ve benzer kültürel özelliklere sahip olursa da bu unsurlar, gelecekte yerel toplumun Suriyelilere karşı dışlayıcı tavırlarını hafifletmedeki rolünü yitirebilir. Zira araştırmadan elde edilen bulgular, özellikle ekonomik kazanç konusunda rekabetin olduğu yerlerde ekonomik çıkarların yukarıda ifade edilen ortak veya benzer özelliklere baskın geldiğini göstermektedir.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçların ışığında; Suriyelilerin ekonomik ve toplumsal üretkenliklerini görünür hale getiren ve yerel halkla ortak çıkar birliği sağlayan ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyet alanlarının yaratılması gerektiğini söylemek mümkündür. Ayrıca sürdürülebilir bir entegrasyon politikasının oluşturulabilmesi, bu konudaki engellerin bilinmesine bağlıdır. Bu noktada Suriyelilere karşı dışlayıcı tutum ve davranışların hangi durumlarda arttığına yönelik çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- Acu, C. (2020). Why Hate Crimes Against Syrian Refugees Rise in Turkey. <https://ahvalnews-com.cdn.ampproject.org/c/s/ahvalnews.com/hate-crimes/why-hate-crimes-against-syrian-refugees-rise-turkey?amp> (Erişim Tarihi: 13 Ekim 2020).
- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006). Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. Rapor. https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf (Erişim Tarihi: 27 Haziran 2019).
- Akay Ertürk, S. (2016). Tarımsal Faaliyetlerde Çalışan Suriyeli Sığınmacılar: Altınözü (Hatay) Örneği. *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 13-14 Ekim 2016. s. 469-486.
- Aydın, K. (2016). İnsani Bir Süreç Olarak Göç. *1. Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu Bildirileri Cilt-1*, Ankara: Kibatek Yayınları, s. 425-438.
- Aygül, H. H. (2018). Mültecilerin İşgücüne Katılımı ve Piyasaya Dair Deneyimleri. H. H. Aygül ve E. Eke (Editörler), *21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler Bir Türkiye Perspektifi* içinde (s. 179-210). Ankara: Nobel Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). *Kapımızdaki Yabancılar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Sosyolojik Düşünmek*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev. Ed: A. Arı). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

- BIAMER. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı, Mersin Üniversitesi, Mersin. <http://www.madde14.org/images/b/b0/MersinUnivSuriyeCalistay.pdf> (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2018).
- Bora, T. (2017). Yardımseverlik, Hayırseverlik Yerine Dayanışma. *Birikim Dergisi*, Sayı:335, 61-67.
- Brown vd. (2108). Urban Refugee Economies: Addis Ababa, Ethiopia. https://www.cardiff.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0003/1231914/urban-refugee-economies.pdf (Erişim Tarihi (22 Haziran 2019)).
- Canatan, K. (2013). Avrupa Toplumlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (27), 317-332.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (Çev: B. U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Clark, B. (2008). *İki Kere Yabancı. Kitleleşen İnsan İbracı Modern Türkiye'yi ve Yunanistan'ı Nasıl Biçimlendirdi?* (Çev: Müfide Pekin). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Crush, J. vd. (2017). The Owners of Xenophobia: Zimbabwean Informal Enterprise and Xenophobic Violence in South Africa. *AHMR*, 3 (2) 879-909.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi., 4 (3), 83-104.
- Dadush, U. ve Niebuhr, M. (2016). The Economic Impact of Forced Migration. Ocp Policy Center Resarch Paper. https://carnegieendowment.org/files/RP_16-03_Final.pdf (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2020).
- Dedeoğlu, S. ve Ekiz Ç. (2011). Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar. Ankara: Efil Yayınları.
- Deniz, A. Ç. vd. (2016). *Biçim Müstakbel Hep Harap Oldu-Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı: Antep-Kilis Çerçesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Deri, Tekstil ve Kundura İşçileri Derneği. (2020). Deri Tekstil ve Kundura İşkolunda Çalışan Mülteci İşçilerin Yaşadığı Hak İhlalleri Raporu. <file:///C:/Users/sait/Downloads/M%C3%BClteci%20deriyakkab%C4%B1%20i%C5%9F%C3%A7ileri%20izmir.pdf> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2020).
- Doğan, S. ve Tanrıku, F. (2020). Syrian Asylum Seekers and The Question of Living in Turkey or Returning to Their Home Country. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25 (99),105-123.
- Dolan, C. (1997). The Changing Status of Mozambican Refugees in South Africa and The Impact of This on Repatriation to and Re-Integration in Mozambique, Final Report to Norwegian Refugee Council, Maputo.
- DSP Durable Solution Platform ve İGAM İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi. (2019). Kendi Kendine Yeterliliğe Yönelik Çalışmalar: Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Ekonomiye Katılımı. Rapor.
- Dustmann, C. and Preston, I. (2007). Racial and Economic Factors in Attitudes to Immigration. *The BE Journal of Economic Analysis & Policy* 7, 62.
- Ekinci, Y. (2015). Misafirlik Dedğin Üç Gün Olur!: Suriyeli Sığınmacılar ve Sosyal Dışlanma. *Birikim Dergisi*, Sayı:311, 48-54.
- Ekinci, Y. vd. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları. *SBARD*, 14 (27), 17- 40.
- Ekiz Gökmen, Ç. (2018). Turizm Sektöründe Göçmen Emegi: Nitelikli Emek mi? Ucuz Emek mi? *Çalışma ve Toplum*, Sayı:56, 139-166.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler-Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2020). Suriyeliler Barometresi-2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi. Ankara: Orion Kitabevi.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. (Çev: H. Özel vd.). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Glesne, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev. Ed: A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu) Ankara: Anı Yayınları.
- Goffman, E. (2014). *Damga, Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (Çev: Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S. N. Ağırnash). Ankara: Heretik Yayınları.

- Gökçek Karaca, N. (2009). Türk Göçmen İşçilerin Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar: Giresun'dan ABD'ne Göç Etmiş Türk Göçmen İşçiler Üzerinde Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0 (56), 288-306.
- Göker, G. (2015). Göç, Kimlik, Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler. Konya: Literatürk Academia.
- Grabska, K. (2006). Marginalization in Urban Spaces of the Global South: Urban Refugees in Cairo. *Journal of Refugee Studies*, 19(3).
- Gurtzweier-Herrin, L. (2018). Experiences of Transnationalism and Forced Migration Grounded for Female Syrian Refugees in Turkey: A Theory Approach, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), 53-85.
- Gültekin, M. N. (2019). Kent ve Yeni Sosyal Etkileşimler: Gaziantep'teki Suriyelilerin Genel Örüntüsü, Mevcut Durumu ve Muhtemel Geleceği, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(1), 162-176.
- Güngördü, F. N. (2018). Processes and Factors of Social Exclusion in Arrival Cities: Attitudes towards Syrians under Temporary Protection in Tarlaş, Istanbul. *GRID-Mimarlık Planlama ve Tasarım Dergisi*, 1 (2), 177-198.
- Güngördü, Z. ve Kurtarı, E. (2016). Mülteciler ve Hatay'da Geleceğin Plansız İnşası. *Göç Dergisi*, 3 (1), 83-98.
- Hatıplı, M. (2019). Boyut ve Etkenleriyle Sosyal Dışlanmanın Yoksullukla Karşılaştırmalı İlişkisi. *Bilgi*, 21 (1), 39-77.
- Heath, A. vd. (2013). Discrimination Against Immigrants – Measurement, Incidence and Policy Instruments International Migration Outlook 2013, OECD Publishing, Paris.
- Hungwe, C. (2013). Surviving Social Exclusion: Zimbabwean Migrants in Johannesburg, South Africa, University of South Africa. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ICG International Crisis Group. (2018). Turkey's Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions. Report <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/248-turkeys-syrian-refugees-defusing-metropolitan-tensions>. (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2019).
- ILO International Labour Organization. (2020). Syrian Refugees in the Turkish Labour Market. Report. http://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_738602/lang--en/index.htm (Erişim Tarihi: 9 Kasım 2020).
- IOM Uluslararası Göç Örgütü. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü.
- IOM Uluslararası Göç Örgütü. (2015). Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility. https://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2018).
- IRC International Rescue Committee (2019). Ruled Out of Work: Refugee Women's Legal Right to Work. Report. (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2020). <https://www.rescue.org/sites/default/files/document/4312/ruledoutofworkpolicybriefv3.pdf>
- İSTANPOL-İnsanı ve Toplumsal Kalkınma Programı. (2020). İstanbul'da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar. Rapor. <https://www.istanpol.org/post/i%CC%87istanbul-da-suriyeli-s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lara-y%C3%B6nelik-tutumlar> (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2020).
- İçduygu, A. ve Diker, E. (2017). Labor Market Integration of Syrian Refugees in Turkey: From Refugees to Settlers. *The Journal Of Migration Studies*, 3 (1), 12-35.
- İncetahtacı, N. (2020). Gaziantep'teki Suriyeli Ailelerin Baş Etme Stratejileri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2) 499-525.
- İnsamer ve SDC Suriye Dialogue Center. (2019). Tension Between Neighbors: The Societal Adaptation Problems Between Turks and Syrian Asylum Seekers. https://insamer.com/en/tension-between-neighbors-the-societal-adaptation-problems-between-turks-and-syrian-asylum-seekers_2474.html (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2020).

- İslamoğlu, Ö. ve Yıldırım, S. (2016). Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sakarya İli İşgücü Piyasasına Etkileri: Sakarya Halkının Görüşleri Üzerine Bir Değerlendirme. *1. Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu*, Ankara: Kibatek Yayınları. s. 253-266.
- Jauhiainen, J. S. (2018). Refugees and Migrants in Turkey. <https://urmi.fi/wp-content/uploads/2018/10/Refugees-and-Migrants-in-Turkey-2018-Jussi-S.-Jauhiainen.pdf> Erişim Tarihi: 1 Ekim 2019).
- Kara, M. A. (2018). *Göç Yazıları*. Ankara: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık.
- Karabıyık, E. (2019). Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar. *Yaşar Üniversitesi Tarımda Mersimlik Göçmen ve Mülteci İşçiler Çalıştay Raporu* (iç). s. 17-22. Yayına Hazırlayanlar: Aysel Yıldız ve Ahmet Bartan. (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2020).
- Karakuş, Y. M. (2017). Sığınmacıların Günlük Yaşam Deneyimleri, Temel Sorunları ve Sorunlarla Baş Etme Stratejileri: Eskişehir Örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaman, A. (2017). İlaç Sektöründe Dijital Tanıtım Faaliyetlerinin Hekimlerin Nezdinde Ürün Bilinirliği ve Tercih Edilme Davranışına Etkisi: Adıyaman ve Şanlıurfa İllerinde Bir Durum Çalışması. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, A. (2020). Turkey – Country Report: Reception RESPOND Working Papers No. 2020/37. <https://zenodo.org/record/3665809#YEFPC05xdPY> (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2020).
- Kaya, M. ve Demirağ, E. H. O. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Kadın Sığınmacıların İş Piyasasındaki Çalışma Koşullarına Sosyolojik Bir Bakış: Şanlıurfa Örneği. *II. Ortadoğu Konferansları: Ortadoğu'daki Çalışmalar Bağlamında Göç Sorunu*, Kilis. s. 155-171.
- Kaygısız, İ. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri. <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/2017/Du308nyadan%20-%20Suriyeli%20Mu308ltecilerin%20Tu308rkiye%20I307s327gu308cu308%20Piyasasına%20Etkil eri%20.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2019).
- Kesici, M. R. (2016). Londra'da Türkiyeli Göçmenlerin Emek Piyasalarında Ayrımcılık Deneyim ve Algıları. *Göç Dergisi*, 3(2), 261-281.
- Koçak, H. ve Çelik, A. (2018). Göç ve Mekân Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler: Sakarya İli Örneği. R. Şimşek (Editör), *Göç Sosyolojisi Farklı Boyutlarıyla Göç İçinde* (s. 217-241). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Koser Akçapar, Ş. ve Şimşek, D. (2018). The Politics of Syrian Refugees in Turkey: A Question of Inclusion and Exclusion through Citizenship. *Social Inclusion*, 6 (1), 176-187.
- Koyuncu, A. (2020). Toplumsal Kabulde Ekonominin İmkânı Konya'daki Suriyeli Girişimciler. *İnsan ve Toplum*, 10 (3) 100-131.
- Kronauer, M. (1998). 'Social Exclusion' and 'Underclass'-New Concepts for the Analysis of Poverty. Edited By Hans Jurgen Andreß. *Empirical Poverty Research in a Comparative Perspective*. 51-76.
- Kurtoğlu, M. (2016). Bu Eller Utandırmaz Adamı Göçler Mülteciler ve Suriye Savaşı. Konya: Çizgi Yayınları.
- Kuş, E. (2007). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2016). Göç Çalışmalarında "Nasıl" Sorusu". Editörler: Suna Gülfer. İhlamur. Öner ve N. Aslı Şirin Öner, *Küreselleşme Çağında Göç* içinde (s. 49-85). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Leghtas, I. (2019). Insecure Future: Deportations and Lack of Legal Work for Refugees in Turkey. Rapor. <https://www.refugeesinternational.org/reports/2019/9/18/insecure-future-deportations-and-lack-of-legal-work-for-refugees-in-turkey> (Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2020).
- Lordoğlu, K. (2015). Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar. *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 44. 29-44.
- Marshall, G. (2003). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Mutlu, P., Mısırlı, K. Y., Kabveci, M., Akşol, A. E., Erol, E., Gümüşcan, İ., Pınar, E., ve Salman, C. (2018). Suriyeli Göçmen İşçilerin İstanbul Ölçeğinde Tekstil Sektörü Emek Piyasasına Eklemlenmeleri ve Etkileri. *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 56, 69-92.

- Neuman, W. L. (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2. Cilt. (Çev: S. Özge). Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Oxfam. (2013). Survey on The Livelihoods of Syrian Refugees in Lebanon. Report. https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/rr-bric-livelihoods-syrian-refugees-lebanon-211113-en_0.pdf (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2019).
- Özatalay, K. C. (2016). Neoliberalleşen Türkiye'de İşçi Sınıfının Parçalanması. L. Sunar (Editör), *Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik* içinde (s.139-161). Ankara: Matbu Kitap.
- Özbudun, S. (2006). Bir Ayrımcılık Aracı ve Tarzı Olarak Yoksulluk. *Felsefelogos*, Sayı: 29. 65-78.
- Özkarlı, Fatih. (2015). Mardin'de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler. *Birey ve Toplum*, 5 (9), 175-191.
- Pérez, D. J. vd. (2008). Prevalence and Correlates of Everyday Discrimination Among U.S. Latinos. *Journal of Community Psychology*, 36 (4), 421-433.
- Saraçoğlu, C. ve Bélanger, D. (2019). The Syrian Refugees and Temporary Protection Regime in Turkey: A Spatial Fix for Turkish Capital. Gaye Yılmaz, İsmail Doğa Karatepe, Tolga Tören (Eds.). *Integration through Exploitation: Syrians in Turkey*. 96-109.
- Sert, D. Ş. (2016). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. Editörler: Suna Gülfer. İhlamur. Öner ve N. Aslı Şirin Öner, *Küreselleşme Çağında Göç* içinde (s. 29-47). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sirkeci, İ. ve Göktuna Yaylacı. F. (2019). Küresel Hareketlilik Çağında Göç Kuramları ve Temel Kavramlar. Filiz Göktuna Yaylacı (der.) *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler* içinde (s.15-39) Londra: Transnational Press London.
- Sönmez, M. E. ve Adıgüzel, F. (2017). Türkiye'de Suriyeli Sığınmacı Algısı: Gaziantep Şehri Örneği Turkey: Case of Gaziantep City. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (3), 797-807.
- Suárez vd., (2009). Discrimination, Work and Health in Immigrant Populations in Spain. *Social Science & Medicine*, 68, 1866-1874.
- Suğur, N. (2018). Sosyolojik Araştırmanın İmkânı ve Sınırlılıkları. Melike Akbıyık (Editör), *Sosyoloji ve Yöntem* içinde (s. 85-116). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sunata, U. (2018). Suriyeli Sığınmacıların Emek Piyasasına Katılımları. *Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği*, Derleyenler: Bilhan Kartal ve Ural Manço, Transnational Press London, 169-196.
- Şimşek, D. (2015). Anti Syrian Racism in Turkey. Retrieved from <https://www.opendemocracy.net/north-africa-west-asia/dogus-simsek/antisyrian-racism-in-turkey> (Erişim Tarihi 20 Ağustos 2020).
- Şimşek, D. (2017). Göç Politikaları ve İnsan Güvenliği: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. *Toplum ve Bilim*, Sayı:140, 11-26.
- UNCHR. (2009). Designing Appropriate Interventions in Urban Settings: Health, Education, Livelihoods, and Registration for Urban Refugees and Returnees. <https://www.unhcr.org/4b2789779.pdf> (Erişim Tarihi 16 Kasım 2019).
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6 (3), 65-89.
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (13), 101-116.
- Tewolde, A. I. (2020). 'Passing' as Black South African: Identity Concealment Tactics of Eritrean Refugees in The Face of Xenophobia. *Social Identities*, 1-13.
- Tezcan, T. (2019). Return Home? Determinants of Return Migration Intention Amongst Turkish Immigrants in Germany. *Geoforum*, Sayı: 98, 89-201.
- Toksöz, G. (2008). Enformel İşgücü Piyasaları ve Göçmen İşçilere Talep: Karşılaştırmalı Perspektiften Türkiye'nin Durumu. B. Ergüder vd. (Editörler), *Türkiye İşçi Sınıfı ve Emek Hareketi Küreselleşiyor mu?* İçinde (s. 89-108) İstanbul: Stratejik Araştırmalar Vakfı ve Türkiye Sınıf Araştırmaları Merkezi.
- Tümtaş, M. S. (2018). Toplumsal Dışlanmadan Vatandaşlık Tartışmalarına Suriyeli Kent Mültecileri. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 18 (37), 26-47.

- Türk Kızılayı ve Dünya Gıda Programı. (2019). Refugees in Turkey: Livelihoods Survey Findings. Ankara. <https://reliefweb.int/report/turkey/refugees-turkey-livelihoods-survey-findings-2019-entr> (Erişim Tarihi: 24 Mart 2020).
- Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik. *Gaszi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3 (3): 1-9.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, A. ve Uzgören, E. (2016). Limits to Temporary Protection: Non-Camp Syrian Refugees in İzmir, *Southeast European and Black Sea Studies, Online Journal*, 16 (2), 195-211. <https://www.unhcr.org/news/press/2019/6/5d03b22b4/worldwide-displacement-tops-70-million-un-refugee-chief-urges-greater-solidarity.html>? (Erişim tarihi: 21 Haziran 2019).
- https://www.refugeesinternational.org/reports/2020/1/28/lebanon-crossroads-growing-uncertainty-syrian-refugees?format=amp&__twitter_impression=true#_ftnref01 (Erişim tarihi: 30 Ocak 2020).
- <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2020).
- <https://www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/chapter1.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2020).

EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH

Exclusion Experiences of Syrians in Gaziantep and İzmir

Syrians have immigrated to different parts of the world, especially to neighbouring countries, by risky migration journeys with the civil war that started in their country in 2011. Syrians, who have been exposed to all the effects of the civil war, have sought a safe place as victims of forced migration. As a result of this extraordinary and massive forced displacement process, Turkey has adopted a Syrian population of over 3.5 million. It is observed that Syrians, most of whom are women and children, prefer large cities to live. Gaziantep and İzmir, which are the subjects of the study, are among the cities with the highest Syrian population. But Acı has noted that (2020) as Syrian refugees even though they live in Turkey, the Turkish community in the process of inclusion still remain today faced with a big problem. One of the most important of these problems is exclusion.

This research focuses on the lived experience of exclusion in urban areas of Syrians living in Turkey. For this purpose, it was emphasized on what kind of exclusion Syrians face in economic, spatial and cultural terms. The dynamics of this exclusion and the responses of the participants to exclusion were discussed. The research was carried out with a qualitative method in Gaziantep and İzmir city centres, and the descriptive method was used in the analysis of the data. The research is drawn from fieldwork conducted on 30 semi-depth interviews in Gaziantep and 27 in İzmir. It also makes use of findings gathered from 3 focus group, two in Gaziantep and one in İzmir, carried out during the fieldwork.

According to the research findings, the most common exclusion is in the economic field. Studies on immigrants and refugees (Dedeoğlu & Ekiz, 2011, p.110-113; DSP & İGAM, 2019, p.29) job descriptions and long working hours, physical and verbal violence show that they are usually much lower than the locals for similar jobs, cut wages, and arbitrary termination of employment situations. Spatial exclusion manifests itself most clearly and mostly in the area of accommodation. Participants faced significant obstacles, especially in renting a

house/shop. This exclusion has sometimes resulted in tensions. As a result of exclusion, immigrants come together to keep their ties tight, support each other financially and morally, protect their language and culture, and seek ways to stay away from certain places due to the discriminatory attitudes of the dominant society. Establishing relationships with the people of the country of origin can serve as a protective mechanism against exclusion in daily life (Pérez et al., 2008; Castles & Miller, 2008, pp. 334-335). Apart from that, the participants sometimes stated that they faced exclusion due to their ethnic identity, daily life habits, dressing style and the language they speak. In order to minimize the negative consequences of this exclusion, they resort to strategies such as imitating the indigenous dressing style, not speaking Arabic in public, hiding one's identity and staying silent.

On the other hand, it cannot be said that all Syrians face exclusion when contacting local people. Participants who are entrepreneurs/business owners expressed that social acceptance is high, especially in economic shopping-based encounters, and there are no problems with the local community. In addition, it was stated by the participants that the social acceptance level was high among the groups selected for integration programs created at the local level and with high education level. Language proficiency is also a factor that reduces exclusion. The working conditions of the participants make it difficult to overcome this obstacle.

It is necessary to create economic, social and cultural activity areas that make the economic and social productivity of Syrians visible and ensure common interest with the local people. In addition, creating an executable integration policy depends on knowing the obstacles in this matter. At this point, there is a need to carry out studies on the circumstances in which exclusion practices against Syrians are increase.

